

แผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก
(*Active Learning*)
ของศึกษานิเทศก์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ เปลี่ยนวัฒนธรรม สื่อสารระดับโลก ระบบสารสนเทศ และวัฒนธรรมบริโภคแบบทุนนิยม ก้าวสู่การปฏิวัติด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และ ปฏิวัติธุรกิจครั้งใหญ่มีการสื่อสารไฮเทค ดาวเทียมและคอมพิวเตอร์ ทำให้ติดต่อกันได้รวดเร็ว ในด้าน การศึกษามีการจัดการศึกษาที่เป็นสากลมากขึ้น เข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่ายด้วย เทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดการปฏิรูป การเรียนรู้ ที่ตอบสนองโลกยุคใหม่

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 กำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนบทบาท “ครู” ให้เป็นครูยุคใหม่พัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาระบบการเรียนรู้เชิง บูรณาการที่เน้นลงมือปฏิบัติ การสะท้อนความคิด/ทบทวนไตร่ตรอง โดยเน้นการเรียนการสอนที่เสริมสร้าง ทักษะชีวิต และนำมาใช้ต่อยอดในการประกอบอาชีพได้จริง ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นครูยุคใหม่จัดการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดทักษะแห่งอนาคตในศตวรรษที่ 21 ครูต้องปรับปรุงตนเองให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม มีทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศสื่อเทคโนโลยี ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ และปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ ของผู้เรียนที่สำคัญ คือการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher- Order Thinking) ด้วยการวิเคราะห์ ประเมินค่าและสร้างสรรค์ ไม่ได้เป็นแต่ผู้ฟัง ผู้เรียนต้องอ่านเขียน ตั้งคำถามและถามอภิปรายร่วมกัน และ ลงมือปฏิบัติจริง

แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (พ.ศ.2561-2565) มีเป้าหมายให้ผู้เรียนทุกกลุ่มวัยได้รับการศึกษา ที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน มีทักษะที่จำเป็นของโลกอนาคต ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีวินัย มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่มีความรับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะ โดย มีกิจกรรมปฏิรูปที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) เรื่องการจัดการเรียน การสอนเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติเป็นผู้มีความรู้ มีทักษะและใฝ่เรียนรู้ (Learning Skills) เชื่อมโยงความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิต จริง มีทักษะชีวิต (Life Skills) ในโลกยุคใหม่เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) ตัวชี้วัดที่สำคัญ คือครู และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และครูผู้สอน จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนแบบ Active Learning

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดนโยบาย “การศึกษาขั้นพื้นฐานวิถีใหม่ วิถี คุณภาพ” มุ่งเน้นความปลอดภัยในสถานศึกษา ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่คุณภาพอย่างเท่าเทียม บริหาร จัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้พื้นที่เป็นฐานและใช้นวัตกรรมในการขับเคลื่อน และเพิ่มประสิทธิภาพ การนิเทศ ติดตามและประเมินผลการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา ใช้กระบวนการคุณภาพ 3 ส่วน คือ กระบวนการบริหาร จัดการ กระบวนการจัดการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์สอดคล้อง เชื่อมโยงกันในกระบวนการนิเทศการศึกษา ศักขานิเทศก์เป็นบุคลากรหลักในการขับเคลื่อนนโยบาย ด้านการศึกษาไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้วยกิจกรรมและวิธีการนิเทศที่เหมาะสม ผ่าน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจัย กำหนดแนวทาง วิธีการนิเทศ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ แนะนำ กำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

กระบวนการนิเทศการศึกษา ศักขานินเทศก์หรือผู้นินเทศต้องมีความรู้ มีทักษะ เทคนิคและวิธีการนินเทศที่หลากหลาย เพื่อให้การกิกการนินเทศเกิดประสิทธิภาพสูงสุดช่วยเหลือครูผู้รับการนินเทศให้จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยศักขานินเทศก์หรือผู้นินเทศทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงผู้สนับสนุนให้ คำแนะนำช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอนแก่ครูผู้รับการนินเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนา คุณภาพของผู้เรียนตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

การนินเทศเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้จากรูปแบบเดิม Passive Learning ไปเป็นการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ศักขานินเทศก์หรือผู้นินเทศต้องมีความรู้ความเข้าใจขั้นตอนการวิเคราะห์หลักสูตร การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะที่ต้องการด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) รวมถึงต้องรู้จักข้อมูลพื้นฐานของครูและนักเรียน เพื่อช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน

จากนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านประสิทธิภาพที่กำหนดให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพการนินเทศ ติดตามและประเมินผลการศักขานินเทศขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศักขามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จึงจัดทำแนวทางการนินเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้กับศักขานินเทศก์ใช้ในการปฏิบัติงานนินเทศ และส่งเสริมสนับสนุนให้ศักขานินเทศก์ใช้กระบวนการนินเทศ เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูให้เป็นครูยุคใหม่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนรู้ เกิดกระบวนการคิดขั้นสูง ลงมือปฏิบัติจริง พัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพในอนาคต

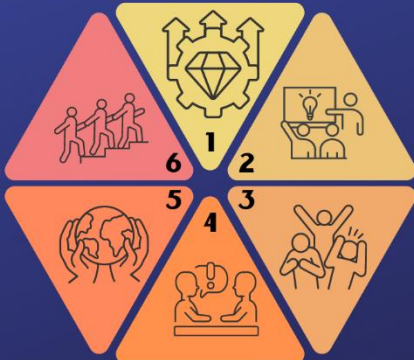

จุดเน้นปี 2567...สู่การปฏิบัติ

4. ปรับเปลี่ยนแนวความคิด
พัฒนาหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะ คู่กับงานวิจัยที่พัฒนาการใช้หลักสูตร รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรการสอนประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองที่เข้มแข็งเพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์

5. สร้างพื้นฐานชีวิตที่เข้มแข็ง
ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ให้สอดคล้องกับบริบท และแสดงศักยภาพสะท้อนถึง "Soft Power" ที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทยของพระนครศรีอยุธยาในฐานะเมืองเก่า

6. เสริมแรงช่วยป้องกัน
กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาอยู่เคียงข้างครู ในการเสริมสร้างสุขภาพจิต ให้กำลังใจ และเป็นกำลังใจที่เข้มแข็งของครู

1. เรียนรู้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์
ปลูกฝัง ทักษะทางเทคโนโลยี ทักษะการใช้สื่อออนไลน์ เพื่อป้องกันภัย การคุกคามทางไซเบอร์

2. พลิกผันการสอนเชิงรุก
เน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านหลักปรัชญา เน้นผลักดัน พัฒนาการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก ให้แก่ครูในโรงเรียนในสังกัด พร้อมทั้งมีการจัดนิทรรศการ Symposium ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) ของทุกกลุ่มสาระ

3. ส่งเสริมให้แก่วิทยากร
ส่งเสริมการลดภาระลดรอยให้แก่วิทยากรผ่านการอ่าน เน้นหลักสูตรสมรรถนะที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สพฐ. พระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1

การนิเทศการศึกษา

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน งานด้านการศึกษามีความเจริญก้าวหน้ามากมาย มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การปรับเปลี่ยนหลักสูตร ความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น แนวความคิดและแนวการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาให้ทันต่อยุคสมัย แต่ยังพบว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องอื่น ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการ การดำเนินงานให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาได้ จำเป็นต้อง มีบุคลากรที่สามารถเข้าไปช่วยเหลือ แนะนำ ร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งได้แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ เป็นผู้นิเทศ หรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีหน้าที่นิเทศ ช่วยเหลือ แนะนำ ร่วมแก้ไข ปัญหาทางการศึกษาให้ครูมีความเจริญงอกงามทางวิชาการ สามารถพึ่งตนเองได้ และนำความรู้เหล่านี้ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นการนิเทศการศึกษา จึงมีความสำคัญ ที่ศึกษานิเทศก์ควรจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการ กระบวนการ และวิธีการของการนิเทศการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องการนิเทศ และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

ศาสตร์และวิธีการทางการนิเทศการศึกษา จากเอกสารตำราที่เผยแพร่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ให้นิยามหรือให้ความหมายการนิเทศ รวมถึงบทบาทหน้าที่ และการปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษา แตกต่างกันไปตามช่วงเวลา ปัจจุบันเมื่อพูดถึงคำว่านิเทศ (Supervision) หมายถึงการนิเทศ การศึกษาและนิเทศ การสอน ซึ่งมีเป้าหมายหลักเดียวกัน คือ คุณภาพการศึกษาและตัวบ่งชี้คุณภาพ คุณภาพที่สำคัญ คือ คุณภาพ ของนักเรียนหรือประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน ความหมายของคำว่า การนิเทศการศึกษา (Educational Supervision) จึงมีความหมายกว้างกว่าการนิเทศการสอน (Supervision of Instruction หรือ Instructional Supervision) เพราะในการนิเทศการสอน คำว่า “การสอน” มีความหมายที่มุ่งเน้นการพัฒนา คุณภาพ การเรียนการสอนโดยตรง การนิเทศการสอนจึงเป็นส่วนย่อย (Subset) ที่สำคัญส่วนหนึ่งของการ นิเทศการศึกษา หมายความว่า การนิเทศการศึกษาต้องมีการนิเทศการสอนรวมอยู่ด้วย จึงจะทำให้เกิดการ ปรับปรุงและพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอนโดยตรงได้ เนื่องจากทั้งการนิเทศการศึกษาและการนิเทศ การสอน มีทฤษฎี แนวทางการปฏิบัติ หลักการ แนวคิดเดียวกัน (สน สุวรรณ, 2556)

ในการนิเทศการศึกษา ต้องดำเนินการตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง มีแผนการดำเนินงานเป็นลำดับ ขั้นตอน ด้วยเหตุนี้การนิเทศการศึกษาจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ครูพัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อม ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

นักการศึกษาให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา (Educational Supervision) ตามความเชื่อ และแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย และแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละยุค เช่นเดียวกับแนวคิดการนิเทศการศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ เช่น กูด (Good, 1973) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของ ฝ่ายการศึกษาที่ได้

รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศแนะนำครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอน ทำให้เกิด ความเจริญงอกงามทางด้านวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ ของการศึกษา เนื้อหาและวิธีการสอน ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินผลการเรียน ส่วน Harris (แฮร์ริส, 1985) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การที่บุคลากรในโรงเรียนได้กระทำกับบุคคลหรือสิ่งอื่น ใด เพื่อคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายทางการ สอนของโรงเรียน นักการศึกษาในประเทศ เช่น ชารี มณีสรี (2542) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาการสอนให้ดีขึ้น การร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องโดยใช้หลักประชาธิปไตย ในการนิเทศ วัชร่า เล่าเรียนดี (2550) ให้ความหมายว่า การนิเทศ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกัน ช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพ การจัดการเรียนการสอนของครู ต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายเพื่อเป้าหมาย คือ คุณภาพ การศึกษาและคุณภาพผู้เรียน เก้จกนก เอื้อวงศ์ (2564) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการ ปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ที่จะช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา แนะนำให้พัฒนาการเรียน การสอนและการปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพ ของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา สอดคล้องกับสงัด อุทรานันท์ (2530) ที่สรุปประเด็นสำคัญไว้ ว่าการนิเทศการศึกษาเป็น กระบวนการทำงานร่วมกันของคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่ง ผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการเรียนของผู้เรียน เป็นต้น

สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ทั้งด้านการบริหารจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้ทักษะ เทคนิคและวิธีการ แนะนำ ช่วยเหลือของผู้นิเทศผ่านการมีส่วนร่วม การเคารพซึ่งกันและกันของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การกำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติกรนิเทศให้บรรลุ จุดมุ่งหมายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Glickmam and other (1990, 1995, 1997, 2001, 2010) ได้กำหนดเป้าหมายของการนิเทศ แบบพัฒนาการ (Developmental Supervision) เพื่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียน (Improved Student Learning) โดยผ่านการให้การนิเทศครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสำคัญต่อไปนี้ คือ

1. การให้ช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance)
2. การพัฒนากลุ่ม (Group Development)
3. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)
4. การพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development)
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

6. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่คำนึงถึงความแตกต่างกันในด้าน ต่างๆ (Building Community, Facilitating Change and Addressing Diversity)

สงัด อุทรานันท์ (2530) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาคน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและ บุคลากรเหล่านั้น ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

2. เพื่อพัฒนางาน เป็นการพัฒนามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา

3. เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน กันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตรา ผลัดเปลี่ยน

4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งถือว่าขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคล มีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก

วัชรรา เล่าเรียนดี (2556) สรุปจุดมุ่งหมายการนิเทศไว้ว่า เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนางานในวิชาชีพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลถึงผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยรวมในที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา คือ

1. เพื่อให้โรงเรียน บุคลากร และนักเรียนมีคุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนดในแต่ละระดับการศึกษาและสถานศึกษาแต่ละแห่ง

2. เพื่อให้โรงเรียนสามารถนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลตามวัตถุประสงค์

3. เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารและจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด โดยเป็นไปตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

4. เพื่อช่วยเหลือ ชี้แนะและพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน ได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะในการจัดการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติงานและการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพ สามารถคิดสร้างสรรค์งานหรือนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง ต่อผู้เรียน และส่วนรวม

5. เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาทั้งภายในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานต้นสังกัด

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นภารกิจของศึกษานิเทศก์ ที่ดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และการปรับเปลี่ยนนโยบายของหน่วยงาน ต้นสังกัด เช่น การปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่มุ่งสู่สมรรถนะ และการปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน สถานศึกษา จึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการนิเทศ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา ดังนี้ (อัญชลี ธรรมะวิสิฏ์, 2552)

1. การปฏิรูปการศึกษา การปรับนโยบายของรัฐบาล มีการปฏิรูปการศึกษาให้ได้มาตรฐานการทำงานของครูในสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านการศึกษาและเทคโนโลยีด้านดิจิทัล

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ โรงเรียนหรือสถานศึกษา

3. การเจริญก้าวหน้าของศาสตร์วิชาความรู้ ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ พัฒนาเพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แนวคิดในเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ ทักษะที่ทันสมัยอยู่เสมอ

4. การนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าสามารถพัฒนางานได้ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือการนิเทศการศึกษา จากผู้ชำนาญการโดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาได้สำเร็จลุล่วง

5. การจัดการศึกษาของประเทศให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะต้องมีการควบคุม ดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

6. การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอในขณะที่ทำงาน ในสถานการณ์จริง

7. มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากครูต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

8. การพัฒนาครูให้ทันสมัย การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการส่งเสริมให้ครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยาการ เทคโนโลยีที่มีอยู่เสมอ สำหรับการนิเทศการจัดการเรียนการสอน เป็นการนิเทศเพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล ทำให้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หากไม่บรรลุผลตามที่กำหนดจะต้องดำเนินการอย่างไร การนิเทศจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลดังนี้

1) มีความจำเป็นที่จะให้บริการทางวิชาการแก่ครู ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและมีความสามารถแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาผู้เรียน มีความยุ่งยากและซับซ้อน จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในด้านการสอนมาช่วยครูในการจัดการเรียนการสอน ให้ดียิ่งขึ้น เป็นการทำงานที่ร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายร่วมกัน คือ การพัฒนาให้มีคุณภาพของผู้เรียน

2) มีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของผู้สอน เนื่องจากการนิเทศเป็นการช่วยเหลือสอน ให้ได้รับการฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ต้องยอมรับว่าผู้สอนได้รับการฝึกฝน อบรม ศึกษา เล่าเรียนจนสำเร็จมาจากสถานศึกษาต่าง ๆ มาเป็นอย่างดีแล้ว เมื่อได้ไปปฏิบัติการสอนในสถานการณ์จริงและกาลเวลาผ่านไป และความก้าวหน้าทางวิทยาการและแนวคิดใหม่ ๆ โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก หากผู้สอนได้รับการนิเทศ ช่วยเหลือในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จะสามารถพัฒนาอาชีพของตนเองได้เป็นอย่างดี เกิดความเจริญงอกงามในอาชีพครูได้

3) มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือผู้สอนในการลดภาระการเตรียมการสอนได้ การนิเทศเป็นการชี้แนะช่วยเหลือ แนะนำแนวทางพัฒนาการสอนของครูให้ตรงกับประเด็นปัญหาของผู้เรียน ช่วยลดเวลาและภาระงานสอนได้ เพราะการสอนมีวิธีการที่หลากหลาย สามารถเลือกได้ตามภาวะนั้น ๆ

4) มีความจำเป็นต่อการทำให้ผู้สอนเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ความเจริญก้าวหน้าของสังคมโลก วิทยาการและงานด้านการศึกษาและด้านอื่น ๆ เจริญรุดหน้าตลอดเวลา ซึ่งเกิดจากงานวิจัย และข้อค้นพบในการตั้งสมมติฐานต่าง ๆ พร้อมทั้งข้อสรุป ข้อเสนอแนะจากการประชุมสัมมนาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความช่วยเหลือครูให้มีความรู้ความเข้าใจในเชิงวิชาการที่ก้าวหน้าไปด้วยกัน

5) มีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพในระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการทำงานโดยใช้สติปัญญา (Intelligence) ผู้นำในการนิเทศการศึกษาต้องใช้สติปัญญา วิธีการทำงานที่เปิดกว้าง ยอมรับฟังในการนำพาผู้สอนให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น สร้างความเจริญงอกงาม ในวิชาชีพในภาพรวม เนื่องจากการศึกษาจะบรรลุความสำเร็จได้ ต้องอาศัยผู้สอนเป็นจำนวนมากและจะต้องรวมพลังสร้างสรรค์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะบรรลุผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยการนิเทศการศึกษาเท่านั้น (สันติ บุญภิรมย์, 2552)

กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

กิจกรรมที่ใช้ในการนิเทศการศึกษา เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การนิเทศให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นิเทศสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศนั้น ๆ เหมาะสมกับปัญหา ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาผู้รับการนิเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและส่งผลต่อผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1. การให้คำปรึกษาแนะนำ หมายถึง การพบปะระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานไปถึงจุดหมายปลายทางได้ เป็นการพัฒนางานให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาชีพ วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำ มี 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การให้คำปรึกษาแนะนำแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้เวลาวางพูดคุยกัน เช่น เวลาร่วมรับประทานอาหารกลางวัน เป็นต้น วิธีนี้ผู้นิเทศสามารถให้ความช่วยเหลือผู้รับการนิเทศได้หลายลักษณะ เช่น บอกวิธีแก้ปัญหาโดยตรง เสนอข้อมูลและโอกาสให้ผู้รับการนิเทศวิเคราะห์ปัญหาเอง และแบบผสมผสานทั้งสองลักษณะ

วิธีที่ 2 การให้คำปรึกษาแนะนำแบบเป็นทางการ ใช้ขั้นตอนของการนิเทศแบบโค้ชชิ่ง (Coaching) เขียนเป็นสัญลักษณ์ คือ CQCD ย่อมาจากคำต่อไปนี้

C - Compliment (ชมเชย)

Q - Question (สอบถาม)

C - Correct (แก้ไข)

และ D - Demonstrate (สาธิต)

2. การศึกษาเอกสารทางวิชาการ หมายถึง การมอบหมายเอกสารให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้า แล้วนำความรู้มาถ่ายทอด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้รับการนิเทศมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ สร้างความเข้าใจด้วยตนเอง

3. การสนทนาทางวิชาการ หมายถึง การประชุมผู้สนใจในเรื่องราวเดียวกัน โดยกำหนดให้สนทนาในเรื่องที่กลุ่มสนใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติงาน เทคนิค วิธีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้รับการนิเทศ

4. การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน หมายถึง การที่ผู้นิเทศพบปะ สังเกตการทำงานของครูในชั้นเรียนเพื่อสำรวจความต้องการพัฒนางาน ศึกษาปัญหา ประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครู เพื่อกระตุ้นให้ครูมีการพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนรู้

5. การศึกษาดูงาน หมายถึง การจัดให้มีกิจกรรมพาผู้รับการนิเทศ ครูและบุคลากรของโรงเรียนไปศึกษา เรียนรู้ ค้นคว้าและเพิ่มพูนประสบการณ์ในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้พัฒนาตน และพัฒนางานให้มีคุณภาพ โดยขั้นตอนการนิเทศแบบศึกษาดูงาน มีดังนี้

5.1 เลือกสถานที่ศึกษาดูงาน ที่ตรงกับปัญหาและความต้องการพัฒนา

5.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน

5.3 วางแผน ประสานงาน กับสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน

5.4 แจ้งให้หน่วยงานที่จะไปศึกษาดูงานบรรยายสรุปให้ฟัง

5.5 ควรใช้เวลาที่เหมาะสมในการศึกษาดูงาน เรียนรู้ เพิ่มประสบการณ์

5.6 สรุปความรู้ แนวความคิดที่ได้ และวางแผนปรับปรุงงานต่อไป

6. การสังเกตการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมให้ผู้นิเทศ ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มาสังเกตพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนของผู้รับการนิเทศในขณะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาหรือปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

7. การประชุมนิเทศ หมายถึง การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้รับการนิเทศ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผู้นิเทศได้ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา แล้วมาแนะนำแก่ผู้รับการนิเทศ หรือผู้นิเทศและนักศึกษาและหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน

8. การนิเทศแบบผู้ขายสินค้า หมายถึง การที่ผู้นิเทศ ชี้แนะให้ผู้รับการนิเทศเห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องดำเนินการหรือแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (กรองทอง จิระเดชกุล, 2550)

6. ทักษะและเทคนิคการนิเทศการศึกษา ทักษะการนิเทศการศึกษา ทักษะที่สำคัญในการนิเทศการศึกษา ควรจะมีทักษะ 3 ด้าน ที่ผสมกลมกลืนไป ได้แก่ ทักษะทางมนุษย (Human Skill) ทักษะทางเทคนิค (Technical Skill) และทักษะทางการจัดการ (Managerial Skill) มีรายละเอียด ดังนี้

ทักษะทางมนุษย (Human Skill) เป็นความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้าง ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างสมาชิก รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจผู้อื่น พัฒนางานกลุ่มและยอมรับความเปลี่ยนแปลง ลักษณะของผู้นิเทศการสอนที่มีทักษะทางมนุษย หรือมีมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ เป็นความเข้าใจถึงความรู้สึกของบุคคลอื่น เป็นการให้ความนับถือในความคิดของผู้อื่น การระมัดระวังตน การระวังความประพฤติ และคำพูดของตนเองที่จะไม่ทำร้ายผู้อื่น ให้ความสำคัญกับทุกคน มีความจริงใจต่อผู้อื่น ชมเชยให้เกียรติในผลงานของผู้อื่น มีอารมณ์ขันมองโลกในแง่ดี ต้อนรับผู้อื่นด้วยสหายยิ้มแย้ม มีคุณธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเสมอ

ทักษะทางมนุษย (Human Skill) ที่นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษา ได้แก่

- 1) การให้ความสำคัญและตอบสนอง ต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) การวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของแต่ละบุคคล
- 3) เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล
- 4) มีการรับรู้ที่ชัดเจน
- 5) สามารถสร้างความตระหนักและความผูกพันของครูต่อเป้าหมายของสถานศึกษา
- 6) ทักษะในการนำการอภิปราย การฟัง เพื่อพัฒนางานได้อย่างราบรื่น
- 7) การสร้างความร่วมมือระหว่างกัน กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ
- 8) การแก้ปัญหาและความขัดแย้ง
- 9) การเป็นแบบอย่างที่ดีของครู

ทักษะทางเทคนิค (Technical Skill) เป็นทักษะที่ผสมระหว่างความรู้และความสามารถในการทำงานในหน้าที่ของตน ในเรื่องการสอน หลักสูตร การวัดและประเมินผล ผู้นิเทศต้องมีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับการสอนในรายวิชาต่าง ๆ และต้องมีความชำนาญในการสอนอย่างน้อย 1 วิชา ส่วนผู้นิเทศด้านทักษะอาชีพ ต้องมีความรู้ด้านงานวิชาชีพทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ และต้องมีทักษะและเทคนิคต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการนิเทศ ได้แก่

- 1) การตั้งเกณฑ์ในการเลือกใช้วิธีสอนและสื่อการสอน
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการสอน
- 3) การสร้างและเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ชัดเจนวัดได้
- 4) การนำงานวิจัยทางการศึกษามาใช้ในการนิเทศ

5) การพัฒนากระบวนการวัดและประเมินผลการสอน

6) การสาธิตการสอนและการฝึกปฏิบัติการสอน

ทักษะทางการจัดการ (Managerial Skill) เป็นความสามารถของผู้นิเทศที่จะทำให้เกิดความร่วมมือของบุคคลในการทำงานร่วมกัน การสร้างความก้าวหน้าและการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อเกิดผลผลิตและความสัมฤทธิ์ผลของงานตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียน ทักษะการจัดการของผู้นิเทศในบทบาทหน้าที่ผู้นิเทศ ได้แก่ ทักษะการวางแผน การจัดสายงาน การจัดองค์การ การควบคุม และการตัดสินใจ ทักษะทางการจัดการที่นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษา ได้แก่

- 1) ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน
- 2) ประเมินค่าความต้องการของครูหรือผู้รับการนิเทศก่อนที่จะทำการนิเทศ
- 3) การเป็นผู้นำด้านการจัดการเรียนการสอน
- 4) การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอนและการศึกษา
- 5) การวางแผนงานอย่างมีระบบ
- 6) ความสามารถในการมอบหมายงาน
- 7) การรู้จักใช้เวลาที่เหมาะสม
- 8) การจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึง
- 9) การลดความเครียดในการทำงาน (Mann, 1965)

เทคนิคการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้นิเทศจำเป็นต้องมีความรู้ด้านเทคนิควิธีการนิเทศในหลายส่วน อาทิเช่น

1. เทคนิคการสังเกตและการวิเคราะห์การสอน (Instruction Analysis and Observation)
2. เทคนิคการสื่อสารความหมาย (Communication Skill) และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (Interpersonal Skill) การใช้ภาษาพูด (Verbal) และภาษาท่าทาง (Overbal)
3. เทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)
4. เทคนิคการจัดการทำงานกลุ่ม (Group Processing Management) (วัชรรา เล่าเรียนดี, 2556)

เทคนิคการสังเกตการสอน

การสังเกตการสอน เป็นกระบวนการนิเทศที่จัดให้บุคคลหนึ่งเป็นผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) ที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้มาสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู (ผู้รับการนิเทศ) โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) กับผู้ถูกสังเกต (ผู้รับการนิเทศ) ในการสำรวจ ตรวจสอบ วิเคราะห์สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พฤติกรรมของผู้เรียน ประสิทธิภาพของบทเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ ปรับปรุงและพิจารณากำหนด ยุทธวิธีการสอนและพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครู (ผู้รับการนิเทศ) ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการสอนให้ดียิ่งขึ้น และส่งเสริมให้เกิดความเชี่ยวชาญในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน การสังเกตการเรียนการสอนมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสังเกต รวบรวมพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนและสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ตามที่กำหนดไว้ เช่น เทคนิคหรือวิธีการสอนของครู การจัดการผู้เรียน ประโยชน์ของสื่อและอุปกรณ์ พฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียน และอื่น ๆ เป็นต้น
2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้สอนสนใจและมีการอภิปรายร่วมกันเพื่อหาทางปรับปรุงพัฒนา เช่น การปรับปรุงวิธีการสอน การปรับปรุง พฤติกรรมการบรรยาย การปรับปรุงกระบวนการสอน การใช้กิจกรรม สื่อ เครื่องมือหรือ คำถาม หรือคำสั่งให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น
3. เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างของลักษณะการสอนรูปแบบต่าง ๆ ได้ที่มีประสิทธิภาพ
4. เพื่อกำหนดวิธีการหรือเทคนิคการจัดการเรียนการสอน ที่สามารถนำมาปรับใช้ในห้องเรียน ในครั้งต่อไปได้

ขั้นตอนการสังเกตการเรียนการสอน

การสังเกตการเรียนการสอน มีขั้นตอนโดยสรุป 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนการสังเกต (Pre-observation orientation session) คือ การที่ครูผู้สอน (ผู้รับการนิเทศ) และผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) ร่วมวางแผน ประชุม อภิปรายและแสดงความเห็นในข้อตกลง ที่กำหนดไว้ ทำความเข้าใจเรื่องที่จะสอน จุดประสงค์ของการสังเกตการเรียนการสอน สิ่งที่ต้องการสังเกตหรือลักษณะการจัดการเรียนการสอน เทคนิคหรือวิธีการสอน ธรรมชาติของวิชา นักเรียน ห้องเรียน เป็นต้น รวมถึงการทำความเข้าใจหรือแก้ไขปัญหา ข้อสงสัยในเรื่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการสังเกตการที่ทั้งสองฝ่ายทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ อย่างละเอียดเท่าไร จะช่วยทำให้ปัญหาที่อาจจะเกิดในขั้นการสังเกตการเรียนการสอนลดน้อยลง ทั้งยังส่งเสริมบรรยากาศการสังเกตการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างราบรื่น และเข้าใจตรงกัน รวมทั้งการอธิบาย สร้างความเข้าใจแบบสังเกต และประเด็นสังเกต ผลการสังเกตเทียบกับแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

ขั้นที่ 2 ขั้นการสังเกต (The observation) คือ ขั้นตอนการที่ผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) อธิบายจุดประสงค์การสังเกตการเรียนการสอนให้แก่ครูผู้สอน ผู้ถูกสังเกต (ผู้รับการนิเทศ) ผู้สังเกตนั้นประจำที่ตามที่กำหนดและตกลงไว้ จากนั้นผู้ถูกสังเกตเริ่มปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนตามปกติ โดยผู้สังเกต เริ่มการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลลงในเครื่องมือที่เตรียมไว้ (เช่น แบบสังเกต ลักษณะการเรียนการสอนในประเด็นต่าง ๆ แบบบันทึกการบรรยาย เป็นต้น) ซึ่งผู้สังเกตต้องปฏิบัติตามข้อตกลงในที่ประชุมกันอย่างเคร่งครัด อีกทั้งต้องแสดงถึงความเคารพและซื่อสัตย์ ต่อสิ่งที่ได้ตกลงไว้ในที่ประชุม ความเป็นกัลยาณมิตรในการนิเทศอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3 ขั้นหลังการสังเกต (Post-observation) คือ การที่ทั้งผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) และผู้ถูกสังเกต (ผู้รับการนิเทศ) อภิปราย ปรึกษาหารือร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นบันทึกไว้ในเครื่องมือสังเกต มาประกอบการอภิปราย ควรตระหนักและระลึกถึงจุดประสงค์ในการสังเกตในแต่ละครั้ง อีกทั้งผู้ถูกสังเกตต้องเตรียมอธิบายถึงความรู้สึกที่ถูกสังเกตในขณะจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา และควรระบุถึงจุดด้อยหรือข้อควรปรับปรุงในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน แล้วนำประเด็นปัญหามาร่วมหาวิธีปรับปรุงแก้ไขปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสม เพื่อนำไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไป นอกจากนี้บรรยากาศในการประชุมอภิปรายหลังการสังเกต จะไม่ใช่ว่าการประเมินหรือตัดสิน การจัดการเรียนการสอนของผู้ถูกสังเกต แต่จะเป็นการสร้างการเชื่อใจ เคารพซึ่งกันและกัน และปรารถนาดีต่อกัน โดยการที่ผู้สังเกต (ผู้นิเทศ) ควรกล่าวแต่สิ่งที่ดีสร้างสรรค์ของผู้ถูกสังเกต (จุดดีของกิจกรรมการเรียนการสอน) จากนั้นกระตุ้นให้ผู้ถูกสังเกต

สำรวจดูว่ายังมีการสอนส่วนใดของตนเองที่ยังไม่พอใจหรือยังมีปัญหาและมีความต้องการที่จะแก้ไขหรือพัฒนาประเด็นปัญหานั้น ๆ ให้ดีขึ้น แล้วนำเสนอความคิดเห็นนั้นออกมา เพื่อให้ผู้สังเกตได้รับทราบแล้วพยายามค้นหาแนวทางช่วยเหลือเพื่อพัฒนา เป็นข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไป

วิธีสังเกตการสอน แบ่งได้ 2 วิธี คือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การที่ผู้สังเกตทำตัวเป็นสมาชิกในห้องเรียน และมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด แบ่งได้ 3 แบบ คือ

- 1) แบบมีส่วนร่วมสมบูรณ์ (Complete Participant)
- 2) แบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกต (Participant as Observation)
- 3) แบบไม่มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Observation as Participant)

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) คือ การที่ผู้สังเกตทำการสังเกตโดยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน กล่าวคือ ไม่ได้ทำการสอนและไม่ได้เรียนเหมือนผู้เรียน แบ่งได้ 2 แบบ คือ

- 1) สังเกตโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว
- 2) สังเกตโดยผู้ถูกสังเกตรู้ตัว

สิ่งที่ต้องสังเกตในขณะทำการสังเกตการสอน

1. พฤติกรรมการสอนของครูและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
 2. การจัดการในชั้นเรียน เทคนิควิธีที่ครูสร้างบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน
 3. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชั้นเรียน ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน
 4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอนของนักเรียน เช่น การถามและตอบคำถาม การพูดคุยสนทนา
- การทำงานที่ได้รับมอบหมาย
5. ความแตกต่างในด้านสถานที่ สภาพแวดล้อมและฐานะทางเศรษฐกิจของนักเรียน
 6. ความแตกต่างของบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งแบบถาวรและแบบชั่วคราว
 7. ความแตกต่างด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล เวลา สถานที่

เทคนิคที่ใช้ในการสังเกตการสอน

1. สังเกตและจดบันทึกสิ่งที่มองเห็นในทุกขั้นตอนได้อย่างรวดเร็ว
2. สังเกตและจดบันทึกเหตุการณ์ที่สะดุดตา หรือจุดเด่น
3. สังเกตและจดบันทึกสิ่งที่ขัดแย้งหรือสิ่งที่แปลกใหม่ที่เกิดขึ้น

หลักในการสังเกตการสอน

1. ต้องรอบรู้ในสิ่งที่จะสังเกต โดยศึกษาข้อมูลนั้น ๆ มาก่อนล่วงหน้า
2. มีจุดมุ่งหมายการสังเกตที่แน่นอน มีขอบเขตเรื่องและระยะเวลาการสังเกตชัดเจน
3. มีระบบในการสังเกตที่ดี มีความตั้งใจ ไม่สังเกตแต่เพียงผิวเผิน
4. ทำให้ผลการสังเกตเป็นเชิงปริมาณ เพื่อสะดวกต่อการแปลความหมายและนำไปใช้
5. บางเรื่องต้องทำการสังเกตหลายครั้งเพื่อหาข้อสรุป

6. วางตัวเป็นกลางไม่ลำเอียง บันทึกเหตุการณ์ตามการรับรู้หรือตามที่สังเกตได้ตรง

ข้อแนะนำให้ผู้สังเกตการสอนควรปฏิบัติ

1. ควรกำหนดเพียงหนึ่งประเด็น หรือหนึ่งลักษณะการจัดการเรียนการสอนต่อการสังเกต 1 ครั้ง เช่น สังเกตการณ์ใช้คำถามของผู้เข้ารับการศึกษา เป็นต้น
2. ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตเท่านั้น จะไม่มีส่วนร่วมในการสอนแต่อย่างใด
3. บันทึกข้อมูลที่เป็นจริงในฟอร์มการสังเกตเท่านั้น
4. อภิปรายแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกับผู้สังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่สะท้อนภาพการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายผู้ถูกสังเกตอาจเป็นฝ่ายเริ่มก่อนหรือหลังก็ได้ ทั้งนี้ประเด็นสำคัญ อยู่ที่ว่าฝ่ายผู้สังเกตควรใช้คำพูดที่ใช้วิธีการสะท้อนภาพการจัดการเรียนการสอนของผู้ถูกสังเกตเหมือนกระจกเงา ให้ผู้สังเกตเห็นภาพเหตุการณ์ในขณะที่สอนได้อย่างชัดเจน ว่าตนเองได้ทำอะไรในชั้นเรียนบ้าง นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการสังเกต และผู้สังเกตควรตั้งจุดที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนมากล่าวเท่านั้น แล้วกระตุ้นให้ผู้ถูกสังเกตคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาในจุดที่ยังเป็นปัญหา หรือไม่พอใจในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง และผู้สังเกตไม่ควรแนะนำวิธีการที่ควรจะเป็นตามความคิดเห็นของตนเอง ทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เข้ารับการศึกษาผู้ถูกสังเกตได้ใช้ความคิด ทบทวน ค้นหาวิธีการที่เหมาะสมตามสภาพชั้นเรียนที่ตนเองเข้าใจที่สุด เพื่อให้พบแนวทางการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดด้วยตนเอง วิธีการนี้ไม่ทำลายความรู้สึกผู้ถูกสังเกต และไม่เกิดความรู้สึกอคติต่อผู้สังเกต ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่ส่งเสริมการพัฒนาการเรียนการสอน

คุณสมบัติพื้นฐานของผู้สังเกต และผู้ถูกสังเกตการสอน

การสังเกตการสอน เป็นการทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาจุดเด่น จุดพัฒนาของการจัดการเรียนการสอน อภิปรายข้อมูลย้อนกลับ สะท้อนภาพข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ที่ส่งเสริมบรรยากาศอย่างสร้างสรรค์ไว้ร่วมกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของผู้ถูกสังเกต ทั้งสองฝ่ายจึงควรมีคุณสมบัติพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ความเคารพซึ่งกันและกัน (Respect) ผู้สังเกตต้องมีความเข้าใจยอมรับและให้เกียรติผู้ถูกสังเกต ทั้งทางด้านความคิดและท่าทางที่แสดงออก โดยยอมรับความแตกต่าง ในลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล ปราศจากการประเมิน การตัดสิน และการมีอคติ

ประการที่ 2 ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ผู้สังเกตยอมรับฟังทุกสิ่งทุกอย่าง ในขอบเขตหรือประเด็นของการแสดงความคิดเห็น ต้องมีความเข้าใจในความรู้สึกของผู้ถูกสังเกตที่กำลังประสบปัญหา ในอาชีพการสอนและมีความพยายามที่จะหาแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมที่สุด ดังนั้น ผู้สังเกตควรปฏิบัติตัวให้อีกฝ่ายรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจมากกว่าการคาดหวัง หรือคาดคั้นในสิ่งที่จะเกิดขึ้นหรือถูกต้องที่สุด ในการหาหนทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน

ประการที่ 3 ความซื่อสัตย์ (Honesty) ผู้สังเกตแสดงความเคารพและความเห็นอกเห็นใจผู้ถูกสังเกตด้วยความจริงใจอย่างแท้จริง ไร้สิ่งเคลือบแคลงสงสัยในความจริงใจนี้ ท าให้ผู้ถูกสังเกตนับถือ ศรัทธาผู้สังเกต และมีความสุขในการทำงานร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเพียงพฤติกรรมการเสแสร้งว่าเคารพและ เห็นอกเห็นใจ อันเป็นสาเหตุหลัก และสำคัญอย่างยิ่งใหญ่ต่อการบั่นทอนและทำลายความสัมพันธ์ที่ดี และความสามัคคีระหว่างเพื่อนร่วมงานในการทำงานเพื่อพัฒนาอาชีพร่วมกัน

เทคนิคการสื่อสาร (communication)

การนิเทศเป็นการใช้ทั้งศิลป์และศาสตร์ในการปฏิบัติงาน ศักขานิเทศก์ควรมีทักษะและเทคนิคในการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ เพื่อใช้ได้ในทุกโอกาสและทุกช่องทางอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เช่น มีทักษะในการพูด การเขียน การผลิตสื่อและใช้สื่อที่สอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องทีนิเทศ

การสื่อสาร คือ กระบวนการในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเป็นทั้งผู้ส่งสารและรับสารไปด้วยกันในลักษณะ การสื่อสารแบบสองทาง (two-way Communication) ผู้สื่อสารที่ดีจึงต้องเป็นทั้งผู้ส่งสารที่ดี และผู้รับสารที่ดีในเวลาเดียวกัน องค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารอาจใช้วิธีทางตรง เช่น การพูด การอธิบาย การสนทนา หรือติดต่อสื่อสารโดยใช้อุปกรณ์อื่น ๆ มีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ

1. ผู้ส่ง คือผู้ทำหน้าที่กระจายข้อมูล เริ่มต้นในการสื่อสาร
2. สาร คือ ข้อมูล ข้อความ ข้อเท็จจริง เนื้อหาสาระที่จะถูกส่งไปยังผู้รับ
3. สื่อ คือ ตัวกลางในการนำสารไปยังผู้รับเป็นช่องทางในการนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ
4. ผู้รับ คือ ผู้ที่รับข้อมูลจากผู้ส่ง

ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสาร ประกอบด้วย

- 1) ความพร้อมของผู้ส่งและผู้รับสาร: ผู้ส่งและผู้รับสาร ต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา
- 2) สภาพของสื่อ สื่อที่ดีควร มีลักษณะง่าย สั้น ไม่ซับซ้อน ใช้ภาษาและท่าทางที่เข้าใจกัน บนพื้นฐานทางสังคมประเพณี วัฒนธรรม ที่คล้ายๆ กัน
- 3) กระบวนการสื่อสาร ในรูปของเสียง คำพูด หรือภาษากาย ควรแสดงออกมาโดยชัดเจน สามารถส่งและรับสารได้ไม่ยาก เหมาะสมกับเนื้อหา เหตุการณ์ และโอกาส
- และ 4) สัมพันธภาพที่ดี ต่อกันของผู้ส่งและผู้รับสื่อ

ทักษะในการสื่อสารที่ดี

1. attending คือ การตั้งใจให้ความสำคัญต่อการส่งและรับสื่อ เช่น การพูดอย่างตั้งใจ การแสดงความสนใจ การสบตา การแสดงท่าทีกระตือรือร้น สนใจ แสดงความเข้าใจ เป็นต้น
2. Paraphrasing คือ การพูดทวนการสะท้อนคำพูด เป็นการแสดงความสนใจและความต้องการที่จะรู้เพิ่มเติม
3. Reflection of feeling คือ การสะท้อนอารมณ์ที่อีกฝ่ายแสดงออกมา ให้ผู้นั้นเข้าใจ
4. Summarizing คือ การสรุปความ ประเด็นที่สำคัญเป็นระยะ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน
5. Probing คือ การซักเพิ่มเติมประเด็นที่สนใจ เพื่อหาความชัดเจนเพิ่มขึ้น
6. Self-disclosure คือ การแสดงท่าทีเปิดเผยเป็นมิตรของผู้ส่งสาร โดยการแสดงความคิดเห็น หรือความรู้สึกของตนที่ไม่ใช่การขัดแย้ง หรือตำหนิ
7. Interpretation คือ การอธิบายแปลความหมายในประสบการณ์ที่อีกฝ่ายแสดงออกเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รู้ในสิ่งที่มีอยู่นั้นมากขึ้น
8. Confrontation คือ การนำประเด็นที่ผู้ส่งสารพูดหรือแสดงออกด้วยท่าทางที่เกิดจากความขัดแย้ง สับสน ภายในของผู้ส่งสารเองกลับมา ให้ผู้ส่งสารได้เผชิญกับความขัดแย้ง สับสนที่มีอยู่ในตนเอง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในตนเองเพิ่มขึ้น (ธนู ชาติธนานนท์, 2552)

เทคนิคการพูดที่ดี

การนิเทศการศึกษา ต้องใช้การพูดเป็นทักษะและเทคนิคเบื้องต้นในการปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศ โดย การพูดที่ดีมีลักษณะดังนี้

1. ฝึกลีลาการพูด ฝึกใช้น้ำเสียงให้น่าฟัง
2. พูดชื่นชม หลีกเลี่ยงการพูดตำหนิ
3. ไม่ควรพูดให้คนอื่นรู้สึกอับอาย
4. หลีกเลี่ยงคำหยาบ หรือด่าทอ
5. ไม่พูดวกวน เล่นล้อ เล่นสำนวน
6. พูดในเรื่องที่ผู้ฟังชื่นชมยินดี ชอบใจ ถูกใจ และสบายใจ
7. อย่าพูดผูกขาดคนเดียว
8. หลีกเลี่ยงการดุด่า บ่นว่า ใช้การแนะนำหรือการเล่าให้ฟัง
9. ให้ความสนใจผู้ฟัง โดยทั่วถึงและตลอดเวลาของการสนทนา

เทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback giving)

กิจกรรมการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ที่ใช้กระบวนการโค้ชและการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching & Mentoring) จำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลสะท้อนกลับที่มีคุณภาพ หรือเรียกว่า ทักษะการให้ฟีดแบค (Feedback) เป็นกระบวนการในการบอกถึงสิ่งที่เกิดขึ้น และมีการสะท้อนข้อมูลกลับที่ช่วยให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขให้ดีขึ้น เป็นการสะท้อนถึงกระบวนการ การกระทำพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม รวมถึงการสะท้อน ด้วยข้อมูล ตัวเลข สถิติและสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ลักษณะของการให้ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่ดี มีดังนี้

1. เป็นการให้ข้อมูลที่ให้ประโยชน์ต่อผู้รับ สร้างบรรยากาศให้เป็นมิตร เกิดความไว้วางใจต่อกัน
2. ผู้ให้ Feedback ต้องมีเป้าหมายและประเด็นที่ชัดเจนว่าจะ Feedback เพื่อให้เกิดการพัฒนา ไม่ใช่เพื่อทำลายความมั่นใจของผู้รับ ไม่ใช่ความรู้สึก อารมณ์ ความเชื่อส่วนตัว
3. ให้ Feedback ในส่วนทักษะ กระบวนการ ที่เป็นรูปธรรมและพฤติกรรมที่สามารถ ปรับปรุง และ พัฒนาได้จริง
4. การให้ Feedback สรุปประเด็นข้อมูลที่ควรเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น
5. หลังจาก Feedback มีการติดตามผล หากมีพัฒนาที่ดีขึ้นควรชื่นชม ให้กำลังใจ
6. สร้างพื้นที่ปลอดภัย ไม่กดดัน ใช้น้ำเสียงและท่าทางที่เป็นมิตร ตรงประเด็นที่ตั้งเป้าหมาย สามารถ แสดงลักษณะการให้ Feedback

เทคนิคการจัดการทำงานกลุ่ม

การทำงานกลุ่มหรือการทำงานเป็นทีม นับว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ที่สามารถใน มาใช้ในกิจกรรมการนิเทศการศึกษา เพราะจะช่วยให้ได้เรียนรู้บทบาทหลายอย่าง เช่น การบริหารจัดการ การ เป็นผู้นำการสื่อสาร และการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี เทคนิคการจัดการทำงานกลุ่มที่ควรนำมาปรับใช้เพื่อให้ การนิเทศการศึกษา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ ที่น่าพึงพอใจ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด มีดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายร่วมกันให้ชัดเจน ในการนิเทศการศึกษาที่ต้องใช้การทำงานกลุ่มหรือกระบวนการทำงานเป็นทีม ควรใช้เวลาพอสมควรในการประชุมตกลงเกี่ยวกับเป้าหมายที่ต้องการ และใครควรมีบทบาทอย่างไรบ้าง ทิศทางและเป้าหมายของการนิเทศจะเป็นไปอย่างไร

2. มั่นใจว่าทุกคนมีส่วนร่วม การนิเทศที่ใช้กระบวนการทำงานกลุ่ม อาจมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ให้สมาชิกตามความเหมาะสมกับงานและลักษณะของบุคคล เช่น อาจมีคนกลางเป็นผู้ที่คอยประนีประนอม (Compromiser) มีผู้สนับสนุนผลักดัน (Encourager) ผู้ที่คอยตรวจสอบและประเมินผล (Evaluator) มีผู้นำ (Leader) ผู้จดบันทึก (Recorder) ผู้ที่สรุปผล (Summarizer) เป็นต้น

3. หลีกเลี่ยงพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมในการทำงานกลุ่ม เช่น เจ้าอารมณ์ เหวี่ยง ฉุนเฉียวมากเกินไป หรือแสดงความไม่พอใจต่อสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ ไม่เคารพและให้เกียรติผู้อื่น ชอบวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่ให้คำแนะนำใด ๆ ทำให้คนอื่นเสียสมาธิ ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่สนใจส่วนรวม ไม่ค่อยรับฟังผู้อื่น และมักจะพูดแทรก พูดมากเกินไป

ตอนที่ 2

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

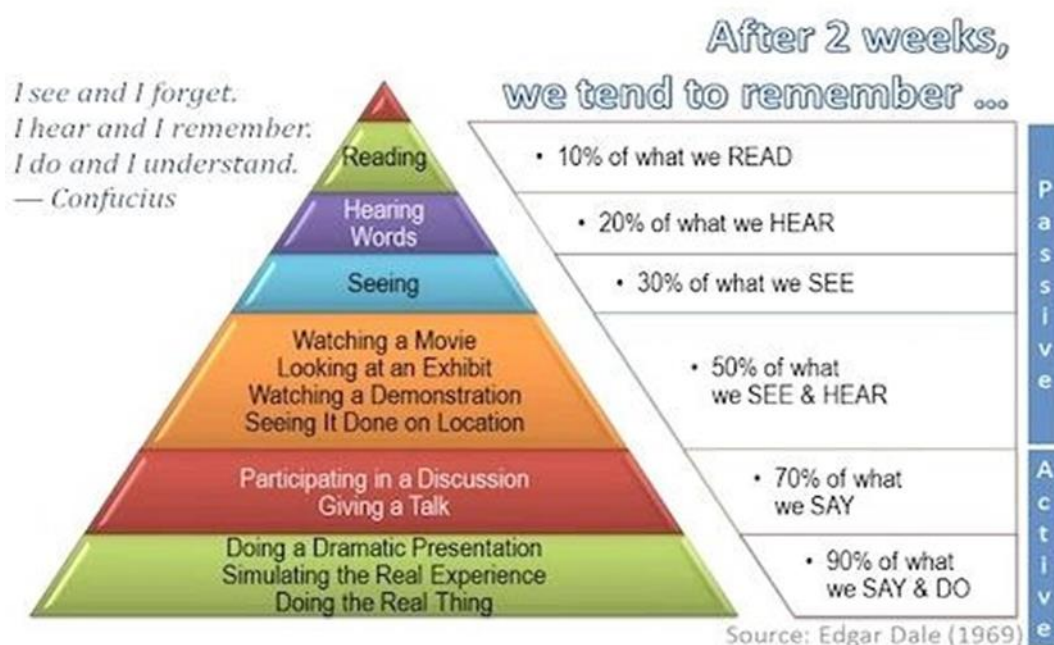
กระบวนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นองค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยมีการพัฒนาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P21 ซึ่งพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผสมผสานองค์ความรู้ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้ที่เท่าทันในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยที่ครูจะเป็นผู้สอนอย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ครูจะเป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ของผู้เรียน

ความหมายของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า ใช้ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การฟัง การตั้งคำถาม และการอภิปรายร่วมกัน บูรณาการในการเรียนรู้ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยต้องคำนึงถึงความรู้เดิมและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วม ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนควรนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมิได้เป็นเพียงผู้รับความรู้หรือข้อมูลที่ครูถ่ายทอดมาให้เท่านั้น ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง คือ มีความตื่นตัวที่จะศึกษาเรียนรู้ จัดกระทำข้อมูล และสร้างความเข้าใจในข้อมูลหรือความรู้นั้น ๆ ด้วยตนเอง เพื่อทำให้สิ่งที่เรียนรู้มีความหมายต่อตนเองอย่างชัดเจน ส่งผลให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งในกระบวนการสร้างความเข้าใจให้แก่ตนเอง จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ตื่นตัว (Active learning) ทั้งทางกาย (Physically active) สติปัญญา (Intellectually active) สังคม (Socially active) และอารมณ์ (Emotionally active) เป็นการให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ได้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือสร้างสรรค์สิ่งที่ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง อย่างเต็มความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม มีโอกาสร่วมอภิปราย ฝึกทักษะในการสื่อสารทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และการนำเสนองานที่เกิดจากการเรียนรู้ ในสถานการณ์จำลอง หรือการฝึกปฏิบัติในสภาพจริงที่มีการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนรู้เกิดขึ้นสูงขึ้น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้สรุปว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติหรือการลงมือทำด้วยตนเอง ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ครูต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้โดยการอ่าน การเขียน การโต้ตอบ และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์

การสังเคราะห์ และการประเมินค่า Active Learning จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความหมายในการนี้ครูผู้สอนจึงต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่ไปเพิ่มกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนลงมือทำ เกิดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การโต้ตอบ การอภิปรายกับเพื่อน ๆ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถรักษาผลการเรียนรู้ให้อยู่คงทนได้มาก และนานกว่ากระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ เพราะกระบวนการเรียนรู้ Active Learning จะสอดคล้องกับการทำงานของสมองของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับความจำ โดยสามารถเก็บและจำสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครูผู้สอน สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และการเรียนรู้ที่ได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ไว้ในระบบความจำระยะยาว (Long Term Memory) ทำให้ผลการเรียนรู้ยังคงอยู่ได้ในปริมาณที่มากกว่า ระยะยาวนานกว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้ (Passive Learning) ซึ่งอธิบายไว้ เป็นแผนภาพกรวยแห่งการเรียนรู้ (The Cone of Learning) โดยแบ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ Passive Learning และกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ดังนี้

ภาพ 1 กรวยแห่งการเรียนรู้ (The Cone of Learning)

จากภาพจะเห็นได้ว่ากรวยแห่งการเรียนรู้ ได้แบ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ Passive Learning และกระบวนการเรียนรู้ Active Learning โดยกระบวนการเรียนรู้ Passive Learning เป็นการเรียนรู้โดยการอ่าน ท่องจำ ผู้เรียนจะจำได้ในสิ่งที่เรียนเพียง 20% การเรียนรู้โดยการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวโดยที่ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ในขณะที่ครูสอน ผู้เรียนจะจำได้เพียง 20% หากผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นภาพประกอบด้วยก็จะทำให้ผลการเรียนรู้คงอยู่ได้เพิ่มขึ้นเป็น 30% และในการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้น เช่น การให้ดูภาพยนตร์ การสาธิต จัดนิทรรศการให้ดู รวมทั้งการนำผู้เรียนไปทัศนศึกษาหรือดูงาน ก็ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็น 50% แต่ในส่วนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ Active learning จะมีลักษณะดังนี้

1) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปราย (participation in a discussion) โดยการให้ผู้เรียนได้มีบทบาทในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ ความเข้าใจแล้วนำไปประยุกต์ใช้ได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และพัฒนาตนเองตามความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เขาได้มีโอกาสร่วมอภิปรายให้มีโอกาสฝึกทักษะ การสื่อสาร ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 70%

2) การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (doing the real thing) โดยให้ผู้เรียนได้มีการนำเสนองานทางวิชาการ เรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง ทั้งมีการฝึกปฏิบัติในสภาพจริง มีการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดความคงทนได้ถึง 90%

ลักษณะของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สถานศึกษาและครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ได้ทั้งในหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมเสริมทักษะของสถานศึกษา ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการพัฒนาศักยภาพการคิด การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดระบบการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้โดยมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ในรูปแบบของความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด
4. เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ สู่ทักษะการคิดวิเคราะห์ และประเมินค่า
5. ผู้เรียนได้เรียนรู้ความมีวินัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
6. ความรู้เกิดจากประสบการณ์ และการสรุปของผู้เรียน
7. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง
8. จัดกิจกรรมที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้สรุปรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้สรุปรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเชิงนามธรรม เหมาะกับรายวิชา ที่เน้นปฏิบัติหรือเน้นการฝึกทักษะ สามารถใช้จัดการเรียนการสอนได้ทั้งเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล หลักการสอน คือ ผู้สอนวางแผนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จำเป็นต่อการเรียนรู้กระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิด อภิปราย สิ่งที่ได้รับจากสถานการณ์ ตัวอย่างเทคนิคการสอนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ได้แก่ เทคนิคการสาธิต และเทคนิคเน้นการฝึกปฏิบัติ

1.1 เทคนิคการสอนแบบการสาธิต ผู้สอนวางแผนการสอนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งสัดส่วนเวลาสำหรับการบรรยายเนื้อหาและการสาธิต พร้อมกับคัดเลือกวิธีการที่จะลงมือ ปฏิบัติให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยถ้าเป็นกิจกรรมกลุ่มจะต้องมีการวางแผนโครงสร้างการทำงานกลุ่ม การแบ่งหน้าที่ และมีการสลับหมุนเวียนกันทุกครั้ง จากนั้นดำเนินการบรรยายเนื้อหาและสาธิต โดยขณะสาธิตจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม

ผู้สอนแนะนำเทคนิคปลีกย่อย จากนั้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและผู้สอนประเมินผู้เรียน โดยการสังเกตพร้อมกับให้คำแนะนำในจุดที่บกพร่องเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติกิจกรรมผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย สรุปผลสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

1.2 เทคนิคการสอนแบบเน้นฝึกปฏิบัติ ผู้สอนวางแผนและออกแบบกิจกรรมที่เน้นการฝึกทักษะ เช่น การฝึกทักษะทางภาษาโดยจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะซ้ำ ๆ อาจเป็นในลักษณะใช้โปรแกรมช่วยสอน สำหรับการฝึกโดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำอำนวยความสะดวกกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

2. การสอนแบบโครงงาน (Project Based Learning) โดยการสอนแบบโครงงานสามารถจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมเดี่ยวก็ได้ ให้พิจารณาจากความยาก – ง่าย และความเหมาะสมของโจทย์งาน และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาวางแผนและกำหนดเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ แล้วให้นักเรียนวางแผนดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเองโดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา จากนั้นให้นักศึกษานำเสนอแนวความคิดการออกแบบชิ้นงานพร้อมให้เหตุผลประกอบจากการค้นคว้า ให้ผู้สอนพิจารณาร่วมกับการอภิปรายในชั้นเรียน จากนั้นผู้เรียนลงมือปฏิบัติทำชิ้นงาน และส่งความคืบหน้าตามกำหนด การประเมินผลจะประเมินตามสภาพจริง โดยมีเกณฑ์การประเมินกำหนดไว้ล่วงหน้าและแจ้งให้ผู้เรียนทราบก่อนลงมือทำโครงการ และอาจมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมประเมินผล

3. การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการศึกษาค้นคว้าปัญหาที่สมมุติขึ้นจากความจริงแล้วผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเสนอวิธีแก้ปัญหา หลักของการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานคือการเลือกปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาการสอนและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม วิเคราะห์ วางแผนกำหนดวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนขณะลงมือแก้ปัญหาสุดท้ายเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการแก้ปัญหา ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงสิ่งที่ได้จากการลงมือแก้ปัญหา

4. การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียน คิดเป็นลำดับขั้นแล้วขยายความคิดต่อเนื่องจากความคิดเดิมพิจารณาแยกแยะอย่างรอบด้าน ด้วยให้เหตุผลและเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีจนสามารถสร้างสิ่งใหม่หรือตัดสินใจประเมินหาข้อสรุปแล้วนำไปแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

4.1 การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในส่วนย่อย ๆ ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ด้านความสัมพันธ์และด้านหลักการจัดการโครงสร้างของการสื่อความหมาย และสอดคล้องกับกระบวนการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ คือ การคิดจำแนกเป็นหมวดหมู่ และจับประเด็น ต่าง ๆ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ดังนั้นการคิดเชิงวิเคราะห์เป็นทักษะที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4.2 การคิดสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการคิดที่ดึงองค์ประกอบต่าง ๆ มาหลอมรวมกันภายใต้โครงร่างใหม่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากเดิม การคิดสังเคราะห์ครอบคลุมถึงการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิดซึ่งมีมากหรือกระจาย กันอยู่มาหลอมรวมกัน คนที่คิดสังเคราะห์ได้เร็วกว่าย่อมได้เปรียบกว่าคนที่สังเคราะห์ไม่ได้ ซึ่งจะทำให้ เข้าใจ และเห็นภาพรวมของสิ่งนั้นได้มากกว่า การคิดสังเคราะห์แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) การคิดสังเคราะห์เพื่อสร้างสิ่งใหม่ เช่น ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ
- 2) การคิดสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ เป็นการพัฒนาและคิดค้นแนวคิดใหม่ ถ้าเราสามารถคิดสังเคราะห์ได้ดี จะทำให้พัฒนาความคิดหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

4.3 การคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดใหม่ ๆ มีแนวทางใหม่ ๆ ทศนคติใหม่ ๆ มีความเข้าใจและการมองปัญหาในรูปแบบใหม่ ผลลัพธ์ของความคิดสร้างสรรค์ที่ชัดเจน คือ การแสดงออกด้านดนตรี การแสดง ละคร วรรณกรรม สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมทางเทคนิค บางครั้งการคิดสร้างสรรค์ก็แสดงออกในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การตั้งคำถามบางอย่างที่ช่วยขยายกรอบของแนวคิดที่ให้ คำตอบบางอย่าง หรือการมองโลก หรือปัญหาในแนวนอกกรอบ ความคิดสร้างสรรค์ คือ ความคิดเชื่อมโยงที่พยายามหาทางออกหลาย ๆ ทาง เป็นการใช้ความคิดที่หลากหลาย แสวงหาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ และนอกกรอบคัดสรรหาทางเลือกใหม่ และพยายามปรับปรุงให้ดีขึ้นซึ่งมีวิธีการอยู่ 6 ขั้นตอน คือ

1. แสวงหาข้อบกพร่อง (Mess Finding)
2. รวบรวมข้อมูล (Data Finding)
3. มองปัญหาทุกด้าน (Problem Finding)
4. แสวงหาความคิดที่หลากหลาย (Idea Finding)
5. หาคำตอบที่รอบด้าน (Solution Finding)
6. หาข้อสรุปที่เหมาะสม (Acceptance Finding)

กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือโดยความตั้งใจ ซึ่งสามารถทำได้ ด้วยการศึกษ การอบรม ฝึกฝน การระดมสมอง (brain-storming) มากกว่าครึ่งหนึ่งของการค้นพบ ที่ยิ่งใหญ่ของโลก เกิดจากการค้นพบโดยบังเอิญ (serenity) หรือการค้นพบสิ่งหนึ่ง ซึ่งใหม่ในขณะที่กำลัง ต้องการค้นพบสิ่งอื่นมากกว่า

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ได้สรุปรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับทุกระดับ ทั้งในการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก และการเรียนรู้แบบกลุ่มใหญ่ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ได้ดี มีดังนี้

1. การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think-Pair-Share) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดคนเดียว 2-3 นาที (Think) จากนั้นให้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อน อีกคน 3-5 นาที (Pair) และนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (Share)

2. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning group) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดกลุ่มๆ ละ 3-6 คน

3. การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (Student-led review sessions) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้และพิจารณาข้อสงสัยต่าง ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูจะคอยช่วยเหลือกรณีที่มีปัญหา

4. การเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนนำเกมเข้ามาบูรณาการในการเรียนการสอน ซึ่งใช้ได้ทั้งในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงาน และหรือขั้นการประเมินผล

5. การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to videos) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวิดีโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม

6. การเรียนรู้แบบโต้เถียง (Student debates) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียน

ได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

7. การเรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (Student generated exam questions) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

8. การเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย (Mini-research proposals or project) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่อิงกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ เรียนรู้ตามแผน สรุปความรู้หรือสร้างผลงานและสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรืออาจเรียกว่า การสอนแบบโครงงาน (project-based learning) หรือ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning)

9. การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

10. การเรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (Keeping journals or logs) คือ การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบันทึกที่เขียนไว้

11. การเรียนรู้แบบการเขียนจดหมายข่าว (Write and produce a newsletter) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าว อันประกอบด้วย บทความ ข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสาร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วแจกจ่ายไปยังบุคคลอื่น ๆ

12. การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (Concept mapping) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอด และความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิด โดยการใช้เส้นเป็นตัวเชื่อมโยง อาจจัดทำเป็นรายบุคคลหรืองานกลุ่ม แล้วนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนอื่น ๆ จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

ทั้งนี้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับบริบทของผู้สอน ผู้เรียน และสถานการณ์ในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักการของการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ร่วมมือกันทำกิจกรรมมากกว่าการแข่งขัน ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะรับผิดชอบร่วมกันในการทำงาน และรู้จักแบ่งหน้าที่ร่วมกันใน การทำงาน เช่น Peer Instruction (การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากเพื่อน เพื่อนช่วยเพื่อน) Class Debate (การอภิปรายในชั้นเรียน) Role-Playing (การแสดงบทบาทสมมติ) Case Studies (กรณีศึกษา) Creative Scenarios and Simulations (กรณีศึกษาสมมติเพื่อใช้ในสถานการณ์จำลอง) Think-Pair-Share (การเรียนรู้แบบสอนรูปแบบแบ่งปันความคิด) Peer Review (การทบทวน โดยผู้รู้เสมอกัน) Discussion Problem (การอภิปรายปัญหา) Game based Learning (การเรียนรู้ ผ่านเกม) เป็นต้น

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก หรือ Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้สอนออกแบบกิจกรรม โดยคำนึงถึงความสามารถและความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง และได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป (Bonwell, 1991) โดยผู้เรียนจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ (receive) ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Co-Creators) ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นความรู้ที่คงทน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐาน เป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด เพราะเป็นส่วนที่นำมามาตรฐานการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

โดยครูผู้สอน ต้องศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด อย่างเข้าใจ ชัดเจน เพื่อนำไปสู่ปลายทาง และทุกขั้นตอนของกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

1. การกำหนดหัวข้อเรื่อง (Theme) หัวข้อเรื่อง (Theme) เป็นข้อความที่เป็นประเด็นของเรื่อง ที่ผู้เรียนจะทำการศึกษา โดยเป็นมโนทัศน์กว้าง ๆ ที่เอื้อต่อการใช้ความรู้ และมุมมองหลายวิชารวมกัน สื่อความหมายเป็นแนวคิดหรือความคิดรวบยอด (Concept) แก่ผู้เรียน ควรเป็นหัวข้อเรื่องที่ทันสมัย น่าสนใจ และมีความหมายสำหรับผู้เรียน ทำให้เกิดความกระหาย อยากจะเรียนรู้และพร้อมที่จะสืบสวน (Inquiry) แสวงหาคำตอบด้วยตนเอง ซึ่งผู้ออกแบบกิจกรรมควรพิจารณาในประเด็น ต่อไปนี้

1.1 หัวข้อเรื่อง มีความยากง่าย เหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน ไม่ยุ่งยาก หรือซับซ้อนจนเกินไป และที่สำคัญต้องมีความเป็นไปได้

1.2 หัวข้อเรื่อง มีแหล่งความรู้ที่จะศึกษาค้นคว้า

1.3 หัวข้อเรื่อง สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก มีแนวทางในการเลือก ดังนี้

2.1 เลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ สอดคล้อง เชื่อมโยงกับ มาตรฐานหรือตัวชี้วัด หากเป็นทักษะ ควรเป็นทักษะที่ปฏิบัติแล้วผู้เรียนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมได้ตาม วัตถุประสงค์

2.2 เลือกกิจกรรมที่ผู้เรียนพึงพอใจ สนุก น่าสนใจ ไม่ซ้ำซาก มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ ใน ชีวิตประจำวัน และทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน

2.3 เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้ และ ควรคำนึงถึงประสบการณ์เดิม เพื่อจัดกิจกรรมใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

2.4 เลือกกิจกรรมที่ส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้หลาย ๆ ด้าน

2.5 เลือกกิจกรรมให้หลากหลาย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้มากที่สุด

2.6 ใช้สื่อ/แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสม

2.7 ใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมกระบวนการคิดและทักษะต่าง ๆ

2.8 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและการประเมินผล มีการวัดและประเมินผล ที่ หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรม

3. การวัดและประเมินผล การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ เป็น กระบวนการในการตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมว่าบรรลุตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีส่วนใดต้อง ปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาต่อไป โดยประเมินทั้งกระบวนการในการจัดกิจกรรมและประเมินคุณภาพของผู้เรียน ใช้การประเมินหลากหลายวิธี ให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสในการประเมิน เช่น ครูประเมิน ผู้เรียน ผู้เรียนประเมิน เพื่อน ผู้เรียนประเมินตนเอง วิธีการในการประเมินควรถูกต้องเหมาะสมกับความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของ ผู้เรียนที่กำหนดไว้ในเป้าหมายของการจัดกิจกรรมนั้น ๆ การประเมินผลการเรียนรู้เชิงรุก ควรใช้หลักการ ประเมินตามสภาพจริงและนำผลการประเมินกลับมาพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมีลักษณะ ดังนี้

1) ใช้ผู้ประเมินจากหลายฝ่าย เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง ฯลฯ

2) ใช้วิธีการหลากหลายวิธี/ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง

3) ประเมินหลายๆ ครั้ง ในช่วงเวลาการเรียนรู้ เช่น ประเมินก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ สิ้นสุด การเรียน

4) สะท้อนผลการประเมินแก่ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อน ไปสู่การปรับปรุง แก้ไขและ

ตอนที่ 3

การนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การนิเทศการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการปรับปรุง พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ช่วยให้ ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การนิเทศช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ครูเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และส่งผล ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ศักยภาพของครู ความรู้ความเข้าใจของครู เทคนิค วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการของผู้เรียน ความสามารถ ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคลของ ผู้เรียน การนิเทศการจัดการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยผู้นิเทศอาจ เป็นศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้า กลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน และรวมถึงครูทุกคน สำหรับผู้รับการนิเทศก็คือครูผู้สอน หรือผู้ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้ผู้นิเทศจะ ช่วยตรวจสอบว่าผู้รับการนิเทศได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ ผู้เรียน เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ฝึกทักษะ ฝึกปฏิบัติทั้งในสถานการณ์ จำลองและสภาพจริง สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ ในชีวิตจริงได้ ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) นั่นเอง

ในการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามครูผู้สอนให้ ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ในลักษณะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ได้ลงมือทำ คิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา รวมทั้งเป็นการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพและ ความแตกต่างของแต่ละบุคคล มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านความรู้ ความคิด คุณลักษณะ และ ทักษะกระบวนการ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง มีความสุข

กระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning)

การเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อผู้เรียนในระบบการศึกษา จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพื่อ เท่าทันและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านการลงมือปฏิบัติ และการสร้างแรงบันดาลใจไปพร้อมกัน กล่าวคือ ผู้เรียนจะ ไม่เป็นเพียงผู้รับ (Passive Learning) แต่จะได้เรียนรู้จากการกระทำ และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Active Learning) โดยมีครูเป็นผู้ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้และเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ครูผู้สอน ต้องไม่ตั้งตนเป็น “ผู้รู้” แต่ต้องแสวงหาความรู้ไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนด้วยกัน

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการก้าวข้ามการเรียนรู้ตาม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่ง ศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills)” โดยครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ในลักษณะการเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2560 : 1) ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ที่มี อยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนสามารถ

พัฒนานวัตกรรม มีความสามารถในการคิดสิ่งใหม่ ๆ ตอบสนองความต้องการของสังคม ซึ่งภารกิจในการส่งเสริม ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู เป็นบทบาทสำคัญของศึกษานิเทศก์

กระบวนการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและปรับเปลี่ยนวิธี จัดกิจกรรมกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้เป็นครูยุคใหม่ การนิเทศช่วยให้ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ คุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการให้ความรู้แก่ผู้สอนโดยไม่มี การนิเทศกำกับ และติดตามดูแล ช่วยเหลือ ผู้สอนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ๆ ยากมาก ผู้นิเทศต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลาย และวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ครูสามารถปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน พัฒนาตนเอง พัฒนางานในวิชาชีพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน คือการนิเทศชั้นเรียนโดยการสังเกตการสอน มุ่งเน้นการพัฒนาและปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการนิเทศและความร่วมมือของผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา

กระบวนการในการนิเทศการศึกษา มีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอกระบวนการในการนิเทศ ไว้หลายท่าน ซึ่งมีความหมายและความสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

กระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นการออกแบบและวางแผนของการนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศ ได้จัดลำดับไว้อย่างต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานชัดเจน มีเหตุผลและสามารถดำเนินการ ได้สอดคล้อง เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากการนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนา ปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาในสถานศึกษา มุ่งให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตร สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ ปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ซึ่งการนิเทศการศึกษาสามารถนำรูปแบบและแนวคิดต่าง ๆ มาปรับ ประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดรูปแบบในการนิเทศที่หลากหลายตามสภาพและบริบทของผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศ สามารถวางแผนและออกแบบการนิเทศได้ตามความเหมาะสม ซึ่งในที่นี้ได้นำเสนอวงจรคุณภาพ PDCA หรือที่เรียกว่าวงจรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรชูฮาร์ต (Shewhart Cycle) คือวงจรการควบคุมคุณภาพ มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการนิเทศการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้

1. Plan (วางแผน) หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึง การกำหนด หัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติงาน อาจประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน Plan การจัดอันดับความสำคัญ ของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการ และกำหนดงบประมาณที่จะใช้ การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะ การดำเนินงาน การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

2. Do (ปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การดำเนินการตามแผนอาจประกอบด้วย การมีโครงสร้างรองรับ การดำเนินการ (เช่น คณะกรรมการหรือหน่วยงานของคณะ) มีวิธีการดำเนินการ (เช่น มีการประชุมของ คณะกรรมการมีการจัดการเรียนการสอน มีการแสดงความจำนงขอรับนักศึกษาไปยังทบวงมหาวิทยาลัย) และ มีผลของการดำเนินการ (เช่น รายชื่อนักศึกษาที่รับในแต่ละปี)

3. Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การประเมินแผนอาจประกอบด้วย การประเมิน โครงสร้างที่รองรับการดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงาน

ตามแผนที่ได้ตั้งไว้ โดยในการประเมินดังกล่าวสามารถทำได้เองโดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการ อีกชุดมาประเมินแผน หรือไม่จำเป็นต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมินที่ยุ่งยากซับซ้อน

4. Act (ปรับปรุงแก้ไข) หมายถึง การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน ประกอบด้วย การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์หาว่ามีโครงสร้าง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควร ปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินการในปีต่อไป

จากการนำวงจรคุณภาพมาปรับประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งสามารถดำเนินการได้ตามกระบวนการนิเทศการศึกษา 5 ขั้นตอน ดังภาพต่อไปนี้

1. การเตรียมการนิเทศ

1.1 ทบทวนความรู้ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

1.2 สืบหาข้อมูลสารสนเทศเพื่อการนิเทศ สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการนิเทศ โดยอาจเป็นปัญหาและความต้องการเฉพาะของสถานศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนข้อมูลหรือปัญหาเกี่ยวกับครูผู้รับการนิเทศ เช่น ข้อมูลบริบทโรงเรียน บริบทของผู้เรียน ความรู้ความเข้าใจของครู เกี่ยวกับการจัดทำแผนจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุกของกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือรายวิชาที่ทำการนิเทศ การวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัด การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะและวิธีการสอน การมีส่วนร่วมของนักเรียน การใช้ตำราเรียน สื่อการสอน การประเมินผล การเรียนการสอน การรายงานผลการเรียน การสอนซ่อมเสริม วิธีและการใช้เครื่องมือประเมินผลการนิเทศ โดยผู้นิเทศต้องรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะปัญหา พร้อมทั้งจัดลำดับ ความสำคัญและแนวทางแก้ไขเพื่อนำมาใช้ในการนิเทศ

1.3 สร้างความเข้าใจ โดยอธิบายถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้รับการนิเทศมีความเข้าใจ และตระหนักถึงการดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถรักษาผลการเรียนรู้ให้อยู่คงทนได้มากกว่า และนานกว่ากระบวนการเรียนรู้ Passive Learning เพราะกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก สอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความจำ โดยสามารถเก็บและจำสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครูผู้สอน สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ได้ผ่านการปฏิบัติจริง จะสามารถเก็บจำในระบบความจำระยะยาว (Long Term Memory) ทำให้ผลการเรียนรู้ ยังคงอยู่ได้ในปริมาณที่มากกว่า ผู้นิเทศต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ร่วมกันกับครูด้วยการ Coaching, Mentoring และ Supporting หรือเทคนิคอื่น ๆ ที่เหมาะสม ผู้นิเทศควรเป็นผู้ชี้แนะอย่างใกล้ชิดเพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการจัดการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning) และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ดังนี้

การจัดการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning)	การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)
---	--

● ครูเป็นผู้นำการเรียนรู้ ● ครูผู้สั่งสอน/การบรรยาย ● ครูคือผู้รู้ที่มีอำนาจ ● ครูเป็นศูนย์กลาง ● ผู้เรียนอ่านและฟังจากสิ่งที่ผู้สอนพูด ● ผู้เรียนเรียนรู้เป็นกลุ่มใหญ่ ● เน้นการให้เนื้อหาองค์ความรู้และข้อเท็จจริง	● ผู้เรียนนำตนเอง (ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ) ● ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและชี้แนะ ● ครูกับผู้เรียนร่วมมือกันพัฒนาความรู้ ● ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ● ผู้เรียนสืบเสาะหาความรู้ได้อย่างอิสระ ● ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการทำงานของแต่ละคน เป็นกลุ่มเล็กๆ และการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มใหญ่ เน้นการประยุกต์ใช้ความรู้
--	--

ที่มา : ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ คณะศึกษาศาสตร์ มศว.

หัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มุ่งเน้นที่กระบวนการจัดกิจกรรม และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เช่น การเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดในระดับสูง (higher-order thinking) ไม่เพียงแต่ฟัง แต่ผู้เรียนจะต้องอ่าน เขียน ถามคำถาม อภิปรายร่วมกัน และลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความรู้เดิม และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการส่งเสริมทักษะพื้นฐานที่สำคัญของผู้เรียนสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะ ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 คือ การพูด-การฟัง (talking and listening) การเขียน (writing) การอ่าน (reading) และการสะท้อนคิด (reflection) ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สรุปและสร้างองค์ความรู้ ได้ด้วยตนเอง

1.4 ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ ของผู้รับการนิเทศ โดยการนัดหมายกับผู้รับการนิเทศร่วมกัน วิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้ของผู้รับการนิเทศล่วงหน้า ก่อนที่จะดำเนินการนิเทศ การสอนในชั้นเรียนจริง (การสังเกตการสอน) การตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ในประเด็น ต่อไปนี้

1.4.1 องค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ จุดประสงค์ การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

1.4.2 ความเชื่อมโยง สอดคล้องกันระหว่าง จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

1.4.3 ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ กับตัวชี้วัด สามารถวัดพฤติกรรมได้อย่างชัดเจน

1.4.4 กิจกรรมการเรียนรู้นำไปสู่การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้

1.4.5 กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติ มากกว่าการบรรยาย หรือให้ความรู้ของผู้สอน

1.4.6 กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์

1.4.7 กิจกรรมการเรียนรู้สนับสนุนให้ผู้เรียนตั้งคำถาม อภิปรายร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้

1.4.8 วิธีการวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

1.4.9 เครื่องมือการวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับวิธีการที่ผู้สอนกำหนด

1.5 ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ ตามผลที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ พร้อมทั้งนัดหมายการนิเทศชั้นเรียน (การสังเกตการสอน) ในครั้งต่อไป

2. การวางแผนการนิเทศ หลังจากวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการ และเตรียมข้อมูลเพียงพอสำหรับการนิเทศแล้ว ผู้นิเทศควรวางแผนการนิเทศโดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดทางเลือก วางแผนและออกแบบการนิเทศ และจัดทำสื่อ เครื่องมือนิเทศ

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศหลักในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศคือเป็น การกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีความเป็นไปได้โดยพิจารณาจากความพร้อม ของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ กิจกรรมและวิธีการนิเทศ ทรัพยากรที่ใช้ในการนิเทศ และสอดคล้องกับปัญหา เนื้อเรื่องหรือประเด็นในการนิเทศ

2.2 กำหนดทางเลือกและออกแบบการนิเทศ เพื่อให้การนิเทศบรรลุเป้าหมาย จึงควรมีการ กำหนดรูปแบบวิธีการนิเทศ ให้เหมาะสมเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ โดยอาจใช้วิธีการนิเทศ วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือใช้หลายวิธีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความถนัดของผู้นิเทศ และความพร้อมของผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศต้องศึกษาข้อดี ข้อจำกัดของวิธีการนิเทศแบบต่าง ๆ และเลือกวิธีการที่มีความเป็นไปได้สูงสุด มา ออกแบบการนิเทศเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ การระบุทางเลือกคือการหาทางแก้ปัญหา หรือหาวิธีการพัฒนาให้ ดียิ่งขึ้น ผู้นิเทศจึงต้องศึกษาหาข้อมูลเพื่อให้ได้ทางเลือกในการนิเทศที่ดีที่สุด เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาหรือ พัฒนาผู้รับการนิเทศ การกำหนดทางเลือก หรือวิธีการนิเทศที่หลากหลาย โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง กับการนิเทศ มีการวางแผนด้วยการประชุมเตรียมการนิเทศ สร้างคณะนิเทศเป็นทีมงาน สร้าง ความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน กำหนดประเด็น เนื้อหาที่จะนิเทศ กำหนดระยะเวลาในการนิเทศ กำหนดวิธีการ และกิจกรรมในการนิเทศการศึกษาที่เหมาะสม เช่น Platform Online Face to Face การประชุมสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสังเกตชั้นเรียน การสาธิต การบันทึกวิดีโอและการถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ การ ชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง Coaching & Mentoring ฯลฯ โดยเน้นการใช้ ICT ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้ Line Application การใช้ Clip Video การ Conference การใช้ Video Line YouTube Facebook Live การใช้นวัตกรรม Online รูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้อาจใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) และการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study)

การออกแบบแผนการนิเทศ เป็นขั้นตอนการจัดทำรายละเอียดแผนปฏิบัติการนิเทศ กำหนดวัน เวลา หัวข้อ ประเด็นที่จะนิเทศ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศเฉพาะเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุก หรือเฉพาะ ประเด็นที่ต้องการนิเทศ หรือแผนนิเทศรายโรงเรียน โดยอาจมีองค์ประกอบวันต้นนิเทศ โรงเรียน ครูผู้รับการ นิเทศ ประเด็นหรือหัวข้อการนิเทศ กิจกรรม วิธีการ เทคนิค กระบวนการนิเทศที่ใช้ สื่อและเครื่องมือนิเทศ ฯลฯ ดังตัวอย่างแผนปฏิบัติการนิเทศที่ได้นำเสนอต่อไปนี้

ตัวอย่าง แบบฟอร์มแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่าง แบบฟอร์มการทำแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา*
 ประจําภาคเรียนที่.....ปีการศึกษา.....
 เรื่อง.....
 ชื่อผู้นิเทศ/คณะนิเทศ.....

* อาจเพิ่มเติมรายละเอียด ตามความเหมาะสม

ครั้งที่	วัน/เวลา	โรงเรียน/ชื่อครูที่รับการ นิเทศ/วิชา/ชั้นปีที่สอน	หัวข้อ/ประเด็นการนิเทศ	กิจกรรม/ขั้นตอน/วิธีการ นิเทศ	กระบวนการนิเทศ	สื่อ/เครื่องมือนิเทศ

ตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่าง แบบฟอร์มการทำแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา*
 ประจำภาคเรียนที่ปีการศึกษา.....
 ชื่อโรงเรียนที่นิเทศ.....
 เรื่อง
 ชื่อผู้นิเทศ/คณะนิเทศ

* อาจเพิ่มเติมรายละเอียด ตามความเหมาะสม

ครั้งที่	หัวข้อ/ ประเด็น การนิเทศ	วัตถุประสงค์	กระบวนการนิเทศ ที่ใช้	กิจกรรม/ขั้นตอน/ วิธีการนิเทศ	สื่อ/เครื่องมือ การนิเทศ	ผู้รับการนิเทศ/ วิชา/ชั้นปีที่สอน	วัน เวลา ที่นิเทศ

การจัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามข้อตกลงของศึกษานิเทศก์ในหน่วยเดียวกัน ซึ่งอาจจัดทำแผนนิเทศที่ยึดผู้รับการนิเทศ โดยแยกเป็นรายโรงเรียน หรือจัดทำแผนนิเทศในภาพรวมของศึกษานิเทศก์ หรือคณะนิเทศ ตามที่ได้ตกลงร่วมกัน

2.3 จัดทำสื่อและเครื่องมือนิเทศ สื่อและเครื่องมือสำหรับใช้ในการนิเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ช่วยส่งเสริมในการถ่ายทอดสาระของการนิเทศให้ตรงกันระหว่าง ผู้นิเทศ (ศึกษานิเทศก์) และผู้รับการนิเทศ (ครูผู้สอน) ตลอดจนให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการนิเทศในแต่ละครั้ง โดยอาจเป็นสื่อเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่นิเทศ และเป็นเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพการนิเทศ สิ่งที่ต้องตระหนักในการสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศ ได้แก่ ใช้งานง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้จริง และสรุปรายงานผลตามประเด็นที่ต้องได้เครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ในการนิเทศทุกครั้ง คือแบบบันทึกการนิเทศ ซึ่งผู้นิเทศจะใช้เพื่อจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการนิเทศในแต่ละครั้ง (คล้ายกับการบันทึกหลังการสอนของครูในแผนจัดการเรียนรู้) อาจจัดทำเป็นแบบบันทึกสั้น ๆ หรือจัดทำแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (field note) ของผู้นิเทศ หรือแบบฟอร์มที่กำหนดร่วมกันของคณะนิเทศ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการรายงานผล

2.4 กำหนดปฏิทินการนิเทศ และการกำหนดระยะเวลา ผู้นิเทศรวบรวมสารสนเทศที่

เกี่ยวข้องและกำหนดปฏิทินการนิเทศโดยกำหนดวัน เวลา สถานที่ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ให้ชัดเจน อาจกำหนดว่าจะดำเนินการนิเทศเป็นรายภาคเรียน ๆ ละ 2 ครั้ง หรือตามความเหมาะสม เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีโอกาสนในการปรับปรุงพัฒนาเรื่องที่ได้รับการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ ตามข้อเสนอแนะ ที่เกิดขึ้นจากการนิเทศครั้งก่อน

2.5 ประสานการนิเทศ จัดทำหนังสือราชการ เพื่อแจ้งปฏิทินการนิเทศให้ผู้รับการนิเทศ และผู้เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้า การประสานงานระหว่างผู้นิเทศกับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้รับการนิเทศ เพื่อให้เตรียมความพร้อมรับการนิเทศตามกำหนดการนิเทศในแต่ละครั้ง

3. การดำเนินการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศเข้าพบผู้รับการนิเทศ ผ่านกิจกรรมการนิเทศ โดยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่ผู้นิเทศนำมาใช้ปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการนิเทศบรรลุเป้าหมาย กิจกรรมการนิเทศมีมากมาย ซึ่งผู้นิเทศสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศแต่ละครั้ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ผู้รับการนิเทศและผู้เรียน ดังนั้นผู้นิเทศจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศ รูปแบบหรือวิธีการนิเทศอย่างชัดเจนก่อนการนิเทศ และดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ชี้แจงขั้นตอนการนิเทศ ทำความเข้าใจถึงสิ่งที่จะนิเทศว่า มีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร และจะมีวิธีการทำให้การนิเทศครั้งนี้มีคุณภาพสูงสุดต่อผู้บริหาร รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการของโรงเรียน/หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ หัวหน้างานวิชาการ/ครูผู้นิเทศ/หัวหน้าสายชั้น และผู้รับการนิเทศอื่น ๆ

3.2 การสังเกตชั้นเรียน การสังเกตการสอนของครูในชั้นเรียน โดยผู้นิเทศใช้ทักษะ การสังเกต การฟัง จับประเด็นพิจารณาความสอดคล้องของกิจกรรมการใช้สื่อ การใช้คำถาม ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับผู้เรียน การสังเกตชั้นเรียนผู้นิเทศต้องใช้เทคนิควิธีการหลากหลาย เช่น เทคนิคการสอนแนะ (Coaching Techniques) การนิเทศแบบกัลยาณมิตร การนิเทศตามสถานการณ์ การนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิดและเป็นพี่เลี้ยง (Reflective Coaching and Mentoring) การนิเทศแบบสนทนากลุ่ม เป็นต้น ซึ่งขณะที่สังเกตการสอน ผู้นิเทศควรบันทึกข้อค้นพบอย่างละเอียดหรือใช้วิธีการบันทึกวิดีโอ เพื่อนำมาประกอบการสะท้อนผลการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ภายหลังจากการดำเนินการสังเกตเสร็จสิ้น

3.3 การสะท้อนผลการนิเทศชั้นเรียน เป็นกิจกรรมการนิเทศที่ผู้นิเทศต้องใช้ทักษะการพูดคุย ตั้งคำถาม ให้ผู้รับการนิเทศทบทวน พิจารณาไตร่ตรองการจัดการเรียนรู้ของตนเอง คำถามที่ดีควรเป็นคำถามปลายเปิด (Open Question) ให้ผู้ถูกถามได้แสดงความคิดเห็น เช่น การถามว่าการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้บรรลุจุดประสงค์หรือไม่อย่างไร ในการสอนครั้งนี้คิดว่าควรแก้ไขอย่างไรบ้าง คำถามนี้จะสามารถดึงความคิดเห็นของผู้รับการนิเทศออกมา เป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่าง ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศควรให้ข้อเสนอแนะการปรับปรุงและพัฒนา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ส่วนผู้รับการนิเทศควรนำข้อเสนอแนะ ไปปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ หากจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนหลายกลุ่ม ควรนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้ว ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกัน สำหรับกรณีที่ผู้รับการนิเทศมีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มเดียวให้นำข้อเสนอแนะที่ได้รับเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไป

4. การประเมินผลการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศประเมินผลการนิเทศว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ควรปรับปรุง แก้ไขอย่างไร โดยผลจากการนิเทศประกอบด้วย ผลการตรวจสอบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ พิจารณาจากแผนการจัดการเรียนรู้ และผล

การตรวจสอบการจัดกระบวนการเรียนรู้ พิจารณาจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้จัดกิจกรรมในชั้นเรียน ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศควรร่วมกันวิเคราะห์ผลการประเมินที่ได้ หากจุดเด่นเพื่อส่งเสริม ให้กำลังใจผู้รับการนิเทศหาจุดที่ควรพัฒนาเพื่อวางแผนในการปรับปรุงในครั้งต่อไป

5. การสรุปรายงานผลปรับปรุงและพัฒนา เป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศ นำข้อมูลที่เป็นผลจากการนิเทศมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปและรายงาน ผลการนิเทศ ของผู้รับการนิเทศเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเสนอประเด็นปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงความพึงพอใจในการนิเทศ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับไว้เป็นประโยชน์ในการนิเทศครั้งต่อไป ทั้งนี้รูปแบบการสรุปและรายงานขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำผลของการนิเทศไปใช้ เช่น ในลักษณะของ บทคัดย่อ รูปแบบงานวิจัย หรือจัดทำเป็นสารสนเทศ เป็นต้น

กระบวนการนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิด

กระบวนการที่ 1 (CMGD)

- C = Communication สื่อสาร 2 ทาง มุ่งผลการทำงานและศักยภาพของครูหรือทีม
- M = Method วิธีการ กระบวนการ เป้าหมาย ปฏิสัมพันธ์ หลักการร่วมกัน พัฒนาสมรรถนะและวิชาชีพ
- G = Guidance ถามเปิด
- D = Deep Listening รับฟังเพื่อหาปัญหาที่แท้จริง

กระบวนการที่ 2

Lesson day (กิจกรรมในห้องเรียน) ผู้นิเทศศึกษาชั้นเรียน โดยการสังเกตการสอน และกำหนดประเด็นที่ได้จากการสังเกตและบันทึกข้อมูลเพื่อนำสู่การสะท้อนคิด

กระบวนการที่ 3

Reflective (การสะท้อนคิด) นำประเด็นที่ได้จากการบันทึกการสังเกตการสอน และประเด็นที่เป็นข้อสงสัยแล้วใช้คำถามในการกระตุ้นตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ผู้รับการนิเทศเกิดการสะท้อนคิดในการเรียนการสอนของตนเอง โดยสะท้อนถึงจุดที่ตนเองต้องพัฒนาและเห็นถึงจุดที่ตนเองทำได้

กระบวนการที่ 4

Debriefing (การอภิปรายร่วมกัน) ทั้งสองฝ่ายเขียนบรรยายประเด็นที่ได้จากการสะท้อนคิดมาพูดคุยร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาแนวทางในการแก้ปัญหาและดำเนินการในครั้งต่อไป

กระบวนการที่ 5

Follow up (ติดตามผลการพัฒนา) ผู้นิเทศต้องติดตามผลจากการสะท้อนคิดและอภิปรายเพื่อหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้เห็นถึงการพัฒนาของผู้รับการนิเทศ

ทั้งนี้ผู้นิเทศต้องมีเทคนิควิธีการในการนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ผู้นิเทศแนะนำตนเองสั้นๆ และสร้างบรรยากาศที่ไว้วางใจ เป็นกันเอง โดยใช้พฤติกรรมเชิงบวก และจับถูก แล้วต่อยอดความคิดและการกระทำในระหว่างการสอน
2. ขอให้ผู้รับการนิเทศแนะนำตนเอง และเล่าถึงสิ่งดี ๆ ที่ได้คิด ได้ทำ และได้แก้ปัญหการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจนประสบความสำเร็จ รวมถึงการสะท้อนปัญหาที่ต้องการ แก้ไข หรือพัฒนาให้เกิดคุณภาพต่อไป
3. ผู้นิเทศหรือผู้โค้ชฟังอย่างตั้งใจ ทั้งสีหน้าและแววตาบ่งบอกถึงความชื่นชม และควรบันทึกประเด็นสำคัญไว้เพื่อทบทวน หากมีประเด็นสนทนาประจำหน่วยที่ยังไม่ชัดเจน ใช้คำถามเพื่อให้เกิด ความชัดเจนมากขึ้น
4. ในขณะสนทนาเพื่อให้เกิดการสะท้อนคิดหรือโค้ชสามารถใช้คำพูดเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้ผู้เล่ามีกำลังใจและอยากเล่าต่อ และสร้างบรรยากาศให้เกิดการสนทนาอย่างต่อเนื่อง
5. ถ้ามีผู้รับการโค้ชคนอื่น ๆ อยู่ในวงสนทนาด้วย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นเต็มเต็มก่อนที่โค้ชจะเต็มเต็ม
6. ถ้ามีประเด็นคำถามควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้ลองคิดหาแนวทางแก้ปัญหาที่โค้ชจะตอบหรือให้ข้อเสนอแนะ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ทีม
7. ไม่สั่ง ไม่สอน ไม่บอกคำตอบ ต้องใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้ถูกนิเทศได้สะท้อนคิดด้วยตนเอง และหาแนวทางที่แก้ไขด้วยตนเอง หากนึกไม่ออก ผู้นิเทศต้องให้ข้อเสนอแนะแต่เป็นเพียงตัวอย่างไม่บอกทั้งหมด และกระตุ้นให้ครูได้คิดเอง
8. ความสม่ำเสมอ การนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิดต้องมีการกำหนดการและตารางการปฏิบัติงานที่แน่นอน ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อถือ ในการทำงานร่วมกันกระบวนการสะท้อนงานและความร่วมมืออาจไม่เกิดขึ้นถ้าปราศจากความสม่ำเสมอในการพบกัน ทั้งนี้ผู้ที่ทำการนิเทศต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้รู้เกี่ยวข้องกับเนื้อหา วิธสอน มีบุคลิกความเป็นกัลยาณมิตร มี

ทักษะการฟัง พูดน้อยลง ฟังมากขึ้น ไม่สั่งการใด 1 เปลี่ยนคำตอบเป็นคำถามมีพฤติกรรมเชิงบวกและเชื่อมโยงจุดที่จะต้องพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง จูงใจและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาจึงจะช่วยให้การนิเทศมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนและกระบวนการโค้ช

การดำเนินการในการนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิดมีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้

1. Creates trust (สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น)
2. Has "big ears, small mouth" (ฟังมากและพูดน้อย)
3. Is non-judge mental (โค้ชไม่ใช่ผู้ตัดสิน)
4. Asks questions (ใช้คำถามเพิ่มความชัดเจน)
5. Shows empathy (มีความรู้สึกร่วมเห็นอกเห็นใจ)
6. Is a constructive critic (วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์)
7. Challenges (สนับสนุนให้ลองวิธีใหม่ๆ)
8. Makes suggestions or Gives advice (มีการให้ข้อเสนอแนะเท่าที่จำเป็น)
9. Invites talk (กระตุ้นให้มีการพูดคุย)
10. Sustained over time มีความต่อเนื่องยั่งยืน
11. Sets and monitors targets (แบ่งเป็นช่วงและวางเป้าหมายชัดเจนนัดหมายการโค้ชครั้งต่อไป)
12. Gives ownership to teacher (ทำให้ผู้รับการโค้ชรู้สึกว่าเป็นเจ้าของความคิดและการกระทำนั้น)

ผลลัพธ์ที่แสดงถึงความสำเร็จของการโค้ชในรูปแบบชี้แนะสะท้อนคิด ได้แก่

1. ครูมีคุณภาพได้แนวคิดและหลักการนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิด (Reflective Coaching) สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ผู้เรียนมีคุณภาพผู้เรียนได้รับการแก้ปัญหการเรียนรู้ตามสภาพจริงและสามารถพัฒนาตนเองทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
3. โรงเรียนมีคุณภาพโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีนวัตกรรมทางการการศึกษาที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพครูและคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและคุณภาพการศึกษาได้รับการรับรองตามมาตรฐานการศึกษาชาติ

ตอนที่ 4

เครื่องมือนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

เครื่องมือนิเทศการศึกษา

สื่อและเครื่องมือ (Tools and Media) มีความสำคัญต่อกระบวนการนิเทศการศึกษาอย่างมาก เป็นองค์ประกอบหลักของการนิเทศเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดสาระของการนิเทศให้ตรงกันระหว่าง ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ช่วยเก็บรายละเอียดที่ผู้รับการนิเทศไม่สามารถแสดงออกมาได้ สามารถเก็บข้อมูลมาเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและสร้างความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ตลอดจนให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลการนิเทศ ช่วยให้การนิเทศติดตามการบริหารโรงเรียน และการจัดการเรียนการสอนดำเนินการได้อย่างบรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) ได้ให้แนวคิดหลักในการสร้างสื่อและนวัตกรรมเพื่อการนิเทศการศึกษา และข้อเสนอแนะการนำไปใช้เพื่อพัฒนานวัตกรรมของผู้นิเทศ ดังนี้

แนวคิดหลักการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมนิเทศการศึกษา

1. งานนิเทศการศึกษาเป็นงานพัฒนาวิชาชีพ มุ่งพัฒนาให้ครูทุกคนสามารถคิดเอง ตัดสินใจเอง ลงมือทำเอง พัฒนาให้ดีขึ้นเองได้อยู่เสมอ การให้ผู้นิเทศมีภาพงานตลอดแนวของการสร้างนวัตกรรม พัฒนาครูก็เพื่อให้ผู้นิเทศเป็นนักพัฒนาวิชาชีพครูได้อย่างแท้จริง
2. การสร้างนวัตกรรมพัฒนาครูควรมีแนวคิดหลัก ดังนี้
 - 1) มุ่งเน้นให้มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อพื้นฐานให้ครูเน้นการพัฒนาผู้เรียน โดยเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้ พัฒนาได้และคำนึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2) เสนอแนะวิธีการที่ผู้นิเทศสามารถจะส่งเสริมช่วยเหลือครูแสดงพฤติกรรมสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนรอบด้าน
 - 3) พัฒนารูปแบบการประเมินให้เป็นแบบการประเมินตนเองและการประเมินอย่างสร้างสรรค์

3. การพัฒนาวิชาชีพของผู้นิเทศจำเป็นต้องฝึกให้ศึกษานิเทศก์ นำนวัตกรรมไปทดลองใช้ในการนิเทศ กับครูให้ตรงกับความต้องการในการพัฒนาของครูได้อย่างแท้จริง ผู้นิเทศสามารถดัดแปลง พัฒนาจนสามารถ สร้างนวัตกรรมของตนเอง เพื่อพัฒนาครูในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการใช้นวัตกรรมการพัฒนาการนิเทศการศึกษา

1. การพัฒนาตนเพื่อพัฒนางาน เกิดจากการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานในภาวะปกติด้วย ตนเอง ประเมินตนเอง ปรับปรุงงานและพัฒนาให้ผลงานมีคุณภาพสูงขึ้นอยู่เสมอด้วยตนเอง
2. รูปแบบกระบวนการพัฒนางาน เป็นรูปแบบกระบวนการทำงานโดยผู้นิเทศนำนวัตกรรม ไปใช้ พัฒนาครูในภาวะงานปกติของผู้นิเทศ ให้เป็นนวัตกรรมที่ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ครูสามารถแสดง พฤติกรรม สำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้รอบด้านของนักเรียนอย่างแท้จริง
3. นวัตกรรมการนิเทศเป็นกิจกรรมหรือวิธีการที่มีความหมายสำหรับผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มุ่งเน้นให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้ประเมินตนเองเพื่อไปพัฒนางานในภาวะปกติของแต่ละฝ่ายในอนาคตต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้เพื่อพัฒนาเป็นชุดนวัตกรรมของผู้นิเทศ

เมื่อศึกษานิเทศก์นำสื่อเครื่องมือหรือนวัตกรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงกับครูผู้รับการนิเทศ ควรมี การบันทึกผลการใช้ประเมินผลการใช้ แล้วปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้นิเทศ ครู ผู้รับการนิเทศ และบรรยากาศของการนิเทศ สรุปได้ว่าการพัฒนาสื่อ เครื่องมือ หรือนวัตกรรมการนิเทศ การศึกษา เป็นการพัฒนาสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ วิธีการกระบวนการที่ผู้นิเทศ ใช้ในการปฏิบัติการนิเทศใน ภาวะปกติด้วยตนเอง โดยการนำนวัตกรรมไปใช้จริงกับผู้รับการนิเทศ มีการบันทึกผลการใช้ประเมินผลการใช้ แล้วปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้รับการนิเทศเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ผู้เรียนมี คุณภาพได้มาตรฐานตามที่กำหนด

ความหมายของสื่อและเครื่องมือการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) ได้ให้ความหมายของสื่อและเครื่องมือ การนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

สื่อการนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่ช่วยในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและ พิจารณาการทำงานของครู เช่น บทเรียนด้วยตนเอง สไลด์ วิดีโอเทป วิทยู เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น เครื่องมือการนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่ผู้นิเทศใช้ในการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของครูเพื่อให้ ผู้นิเทศได้ทราบถึงผลการดำเนินงานของครูที่มาของปัญหาความต้องการ และวางแผนแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เครื่องมือการนิเทศ เช่น แบบบันทึกข้อมูล แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกต พฤติกรรม เป็นต้น

ประโยชน์ของสื่อและเครื่องมือการนิเทศ

1. สื่อ เครื่องมือการนิเทศช่วยทำให้การนิเทศบรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย เช่น การนิเทศโดยใช้สื่อเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกใน

ศตวรรษที่ 21 รูปแบบต่าง ๆ อาทิ การใช้ Line Application การใช้ Clip Video การนิเทศผ่าน ระบบ Conference การใช้ Video call Line YouTube Facebook Live เป็นต้น

2. สื่อ เครื่องมือนิเทศใช้ประโยชน์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการแก้ปัญหา พัฒนาตรวจสอบ ติดตามความก้าวหน้า และการประเมินผลของการดำเนินงานและการนิเทศ จึงควรเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ ใช้ง่าย สามารถเก็บข้อมูลที่ตอบประเด็นปัญหาความต้องการ และเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สื่อและเครื่องมือในการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา อาจจำแนกได้

1. สื่อและเครื่องมือในการนิเทศการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน / การนิเทศในชั้นเรียน / การสังเกตการสอน

2. สื่อและเครื่องมือตรวจสอบ ติดตามคุณภาพการจัดการศึกษา / การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน/ติดตามการดำเนินงานต่าง ๆ

3. สื่อ เครื่องมือการนิเทศทางไกล ซึ่งผู้นิเทศสามารถเลือกใช้สื่อ เทคโนโลยีใหม่ ๆ แพลตฟอร์มหรือ แอปพลิเคชันต่าง ๆ มาใช้เป็นสื่อ เครื่องมือในการปฏิบัติงานนิเทศ เช่น Google Apps for Education Microsoft Teams Facebook Line รวมถึงโปรแกรมการสื่อสารออนไลน์ที่ใช้ในการ ประชุมทางไกล เช่น Microsoft Teem Google Meet โปรแกรม Zoom เป็นต้น

ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ

ตัวอย่าง แบบตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้

แบบบันทึกการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (สังเกตการสอน)

โรงเรียน..... ชื่อผู้สอน..... กลุ่มสาระการเรียนรู้/วิชา..... ชั้น..... วันที่/เวลา.....

ที่	รายการตรวจสอบ	มี	ไม่มี	บันทึกเพิ่มเติม
1	จัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ เช่น แสงสว่าง การจัดโต๊ะเก้าอี้ ฯลฯ			
2	จัดเตรียมแผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้			
3	แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้			
4	ทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่			
5	กระตุ้น/สร้างความสนใจผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เพลง เกม			
6	นำเข้าสู่บทเรียนที่น่าสนใจ สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้			
7	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้			
8	ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้			
9	ใช้คำถามที่ส่งเสริมกระบวนการคิดขั้นสูงระหว่างการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้			
10	การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึงภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียนในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้			
11	ควบคุมสถานการณ์การจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม			
12	แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม			
13	นำเสนอผลงานจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย			
14	สะท้อนผลการจัดการเรียนรู้และใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น			
15	วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้			
16	สรุปและบันทึกผลการจัดการเรียนรู้			
ข้อค้นพบ				
ข้อเสนอแนะ				

ตัวอย่าง แบบบันทึกการสังเกตการจัดการเรียนรู้

แบบตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ (การจัดการเรียนรู้เชิงรุก : Active Learning)
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่.....กลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชา.....ชั้น.....ชื่อผู้สอน.....โรงเรียน.....

ที่	รายการตรวจสอบ	มี	ไม่มี	บันทึกเพิ่มเติม
1	แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญชัดเจน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล			
2	จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลมีความเชื่อมโยง สอดคล้องกัน			
3	จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัด ระบุพฤติกรรมชัดเจน สามารถวัดได้			
4	กิจกรรมการเรียนรู้นำไปสู่พฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้			
5	กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ			
6	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริม กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์			
7	กิจกรรมการเรียนรู้สนับสนุนให้ผู้เรียนตั้งคำถาม อภิปรายร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จนนำไปสู่การสร้างความรู้			
8	วิธีการวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้			
9	เครื่องมือการวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับวิธีการวัดผลและประเมินผล			
10	เครื่องมือการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนไว้อย่างชัดเจน			
11	ผลการประเมินแสดงให้เห็นถึงภาพความสำเร็จตามจุดประสงค์การเรียนรู้			
12	กำหนดสื่อ/แหล่งเรียนรู้เหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้			
13	กำหนดหลักฐานการเรียนรู้ที่สะท้อนความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์การเรียนรู้			
ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (ถ้ามี).....				

ตัวอย่าง แบบบันทึกการสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้

แบบบันทึกการสังเกตการสอน
 โรงเรียน.....ชื่อผู้สอน.....กลุ่มสาระการเรียนรู้/วิชา.....ชั้น.....วันที่/เวลา.....

เวลา	กระบวนการจัดการเรียนการสอน (พฤติกรรมกรรมการจัดการสอนของครู/การเรียนรู้ของผู้เรียน)	ข้อค้นพบ	ข้อเสนอแนะ	หมายเหตุ

หมายเหตุ ผู้สังเกตอาจบันทึกตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน เช่น ขั้นนำสู่บทเรียน ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นสรุป หรือสังเกตและบันทึกตามแผนที่กำหนดไว้

บรรณานุกรม

- กรองทอง จิรเดชากุล. (2550). **คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ชารอักษร.
- เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2564). **หน่วยที่ 1 ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา ใน ประมวลสาระชุดวิชาการ พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 1-5**. (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1, น.1 - 60). นนทบุรี: สาขาวิชา ศึกษาศาสตร มหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชาร์ มณีศรี. (2542). ชาร์มณีศรี. (2542). **การนิเทศการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ.
- ชญ ชาติชนานนท์. (2552). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการสื่อสาร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2564 จาก <https://thaiforcommunication.weebly.com/>.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2556). **ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ช การพัฒนางานวิชาชีพ : ทฤษฎีกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม.
- สน สุวรรณ. **การนิเทศการศึกษา**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2564 จาก <https://suwanlaong.wordpress.com/2013/04/24>.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพฯ: บุ๊ค พอยท์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **รายงานความก้าวหน้าการจัดการเรียนรู้ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานปี 2561-2562**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **เอกสารการประชุมวิชาการพัฒนาศึกษานิเทศก์ แนวใหม่ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาการนิเทศเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). **แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้**. (ม.ป.พ.)
- อัญชลี ธรรมะวิจิตรกุล. (2552). **กระบวนการนิเทศภายใน**. กรุงเทพฯ : อักษรบริการ.
- Bonwell, C.C.; & Eison.J. A. (1991). **Active Learning: Creative Excitement in the Classroom**. ASHE-ERIC Higher Education Reports No. 1. Washington, D.C.
- Glickman Carl D., Gordon Stephen P., & Jovita M. Ross - Gordon. (2001). **Supervision and Instructional Leadership A Developmental Approach**. 5th. The United States of America. Allyn and Bacon.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book.
- Harris, B.M. (1985). **Supervisory Behavior in Education**. 2d ed. Englewood Cliff, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Mann, Floyd C. (1965). **Toward an Understanding of the Leadership Pole in Formal Organization in Rulin et al., Leadership and Productivity**. San Francisco : Chandler Publishing Co., pp. 68 – 103

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางไพรพดา	โปลิตบุตร	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
ดร.บัญชา	ปลื้มอารมย์	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา

คณะทำงานคู่มือกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

นางสาวสุภาภรณ์ สิ้นภัย	ประธานกรรมการ
นางสาวสุธาวัลย์ สมานหมู่	กรรมการ
นางสาวชนัดดา ปุยงาม	กรรมการ
นางสาวจารวี ชำนาญโกชนกิจ	กรรมการ
นางพันธกานต์ ดวงงา	กรรมการและเลขานุการ
นายธิตพัฒน์ เปาริก	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวปภากร เครือนาค	ผู้ช่วยเลขานุการ

กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา